

ATATÜRK'ÜN TOKAT GEZİLERİ

Yrd. Doç. Dr. Abdullah İLGAZİ*

ÖZET

Mustafa Kemal Atatürk'ün farklı zamanlarda gerçekleştirdiği yurt gezilerinin araştırılması ve elde edilen sonuçların yayımlanması, hem Kurtuluş Savaşı hem de Cumhuriyet döneminin daha iyi anlaşılmasına büyük katkı sağlayacaktır. O'nun bu gezilerde verdiği mesajlar, çok iyi bir şekilde algılanmalı ve gelecek kuşaklara doğru bir şekilde mutlaka aktarılmalıdır. Çok kısa bir zamanda çok büyük işler başarabilmenin sırrını bu gezilerde aramak gerek.

Kurtuluş Savaşı'nın hazırlık çalışmalarının yoğun bir şekilde yürütüldüğü Amasya, Sivas ve Erzurum üçgeninde yer alan Tokat, önemli bir geçiş yoludur. Mustafa Kemal Paşa, Kurtuluş Savaşı'nın hazırlıklarını yürütürken toplam 3 kez bu ilimize gelmiş ve büyük ilgi ve destek görmüştür. Bunu, daha sonraları çeşitli vesilelerle dile getirmiştir. Tokat ve çevresindeki çalışmaları, bölge halkının O'na verdiği destek, verilen ölüm-kalım savaşının başarılmasında çok önemli bir rol oynamıştır.

Atatürk, bu gezilerde kurduğu devletin işleyişini ve gerçekleştirdiği inkılâpların toplum üzerindeki etkilerini görmek istemiş; yer yer tespit ettiği sorunları da çözmeye çalışmıştır. Bir yandan devlet kurumlarını denetlemiş diğer yandan halk ile bire bir görüşme olanağı bularak ülkenin ihtiyaçlarını yerinde tespit etmiştir. Türk halkı tarafından takdirle karşılanan bu gezilerin, önemli siyasal ve sosyal değişimlerin yaşandığı günlerde gerçekleştirilmiş olması da anlamlıdır.

Bu yazıda, Atatürk'ün yaptığı faaliyetler ve bu faaliyetler sırasında verdiği mesajlar üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler

Atatürk, Cumhuriyet, Yurt Gezileri, Tokat, Amasya.

---

* Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

ABSTRACT

The study of the home trips that Mustafa Kemal Atatürk had made in different times and the publication of the results obtained from these trips will contribute to a much better understanding of both the Republic period and the Independence War. The messages that he had given in these journeys should be apprehended completely and certainly told the next generations correctly. It necessary to look for the secret accomplishing so much insuch a shor time in this trips.

Tokat, is located in the triangle of Amasya, Sivas and Erzurum whe- re the preparations of the Independence War were operated intensely, has been an important transit way. While Mustafa Kemal was executing the preparations of the Independent War, he came to our province three times and was welcomed overwhelmingly. He mentioned this in a number of occasions. His works in Tokat and its environments, and the support that the region's people had given him played an important role in reaching to the victory at the end of the given this struggle of which was a life and death matter.

Atatürk wanted to observe the operation of the state he founded and the effects of the revolutions, he introduced on the society and tried to solve himself the problems he encountered in some places. On one hand, he supervised the state institutions and on the other hand, he determined the needs of the country in places by communicating with the people face to face. These trips admired by the Turkish society are meaningful in that they had been performed in a period that important political and social changes were being experienced by the society.

In this article, we examined the activities that Atatürk had performed in the journeys that I tried to summarize above.

Key Words

Atatürk, Republic, Tokat, Home, Trips, Amasya.

Giriş

Büyük Atatürk, Kurtuluş Savaşı'nın başlangıcından ölümüne kadar 6 defa Tokat'a gelmiştir. Tokat'a ilk gelişi, 26 Haziran 1919 tarihine rastlar ve her yıl Atatürk'ün Tokat'a gelişinin yıl dönümü olarak büyük ve coşkulu törenlerle kutlanır. 17 Ekim ve 27/28 Ekim 1919 tarihlerinde de birer kez olmak üzere toplam 3 defa çeşitli nedenlerle bu ilimize yapılan geziler, ülkemizin en sıkıntılı ve zor günlerinde gerçekleşmiştir. Bir taraftan İstanbul Hükümeti ve işbirlikçilerinin baskıları, diğer taraftan Anadolu halkının uzun yıllar boyunca yaşadığı sıkıntılar ve geleceğe ilişkin duyduğu kaygılar. Kurtuluş Savaşı'nın meşruiyeti ve kaçınılmazlığını anlatmak gereği, yapılan bu gezilerin önemini bir kat daha artırmaktadır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Tokat'a yapmış olduğu bu gezilerin nedenleri, kaldıkları süre içinde halka verdikleri mesajlar ve bunların Kurtuluş Savaşı için taşıdığı önem uzun süredir merak konusu olmuştur. Gerek Tokat Valiliği gerekse Gaziosmanpaşa Üniversitesi'nin Atatürk'ün Tokat gezileri sırasında kaldıkları evin tespit edilerek "Atatürk Evi" olarak açılmasıyla ilgili yaptıkları çalışmaların gündeme gelmesi, merakı daha da artırmış ve bu konuda bir araştırma yapmanın gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

Atatürk'ün Yurt gezilerini amaçları ve gerçekleştikleri tarihlerine göre iki bölümde incelememiz gerekiyor. 1923'ten önce ve tamamen sivil nitelikli olan geziler Kurtuluş Savaşı çalışmalarına yöneliktir¹. 19 Mayıs 1919 tarihinde başlayan kısa zamanda etkileri bakımından bütün Anadolu'yu içine alan bu geziler, O'nun Samsun'a çıkışını sağlayan resmi görevinin tamamen dışında kalmış ve çok önceleri zihninde tasarladığı bir sistemi adım adım gerçekleştirmeyi amaçlamıştır². Bulduğu her yerde halkı hem aydınlatmış hem de verilecek olan ölüm kalım savaşına hazırlamıştır.

1 Atatürk'ün Cumhuriyet Dönemi Tokat gezileri ayrıca incelenecektir.

2 Mustafa Kemal ATATÜRK, **Nutuk**, Cilt I, Ankara 1989, s.19.

Atatürk devrimlerinin genel yapısını, büyük zorluklarla kurulan Türkiye Cumhuriyeti'ni, kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ü ve O'nun büyük önem verdiği ulusuyla olan bütünleşmesinin daha iyi anlaşılmasında Cumhuriyet dönemi gezilerinin çok büyük önemi bulunmaktadır. Atatürk'ün bu gezileri, ulusuyla olan bütünleşme arzusunun bir sonucudur. Yapacağı devrimleri anlatmak, Türk halkıyla karşılıklı fikir alışverişinde bulunarak onların ihtiyaçlarını yerinde tespit etmek; Cumhuriyet dönemi gezilerinin en önemli amaçlarındandır.

Bu yazıda, Atatürk'ün Tokat'a gerçekleştirdiği gezileri ele alacağız. Konuyu bütün yönleriyle ortaya koymak iddiasında değiliz. Eldeki bilgi ve belgeler ışığında bu gezilerin nedenleri, verilmek istenen mesajlar ve yaşanan sıkıntılı günlerde gelecekle ilgili kaygıların giderilmesi için verilen büyük mücadelenin önemi üzerinde duracağız.

A. Kurtuluş Savaşı Dönemi Tokat Gezileri

1. Atatürk'ün Tokat'a ilk Gelişleri (26/27 Haziran 1919)

Mondros Mütarekesi gereği Yıldırım Ordu Grubu Kumandanlığı'na atanan, 7 Kasım 1918'de de Harbiye Nezareti emrine verilen ve 13 Kasım 1919 günü İstanbul'a gelir gelmez kurtuluş çareleri aramaya başlayan Mustafa Kemal Paşa, gerek Padişah gerekse hükümet nezdinde gerekli görüşmelerde bulundu.³ Güvendiği arkadaşlarıyla birlikte ülkenin içinde bulunduğu kötü durumdan kurtulmanın çareleri üzerinde çalıştığı bir sırada, geniş yetkilerle⁴ Dokuzuncu Ordu Müfettişi sıfatıyla Samsun ve çevresinde asayişin temin etmekle görevlendirildi. 19 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak bastı. Bir süre burada kaldıktan sonra kendisi ve yapacağı çalışmalar için daha güvenli gördüğü Havza'ya geçti. Mustafa Kemal Paşa memleketin o gün içinde bulunduğu durumu şöyle anlatmaktaydı:

3 Ergun AYBARS, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, İzmir 1984, s.120; Durmuş YALÇIN (ve diğerleri), *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Ankara:Atatürk Araştırma Merkezi Yay., 2000, s.161-162.

4 ATASE, *Atatürk'ün Samsun'a Çıkışı ve Kurtuluş Savaşı'nın Başlatılmasına Dair Belgeler*, s.12, Belge No:4.

“Osmanlı Devletinin içinde bulunduğu topluluk, Genel Savaş'ta⁵ yenilmiş, Osmanlı ordusu her yanda zedelenmiş, koşulları ağır bir ateşkes anlaşması⁶ imzalanmış. Büyük Savaşın uzun yılları boyunca ulus, yorgun ve yoksul bir durumda. Ulusu ve ülkeyi Genel Savaşa sürükleyenler, kendi yaşamlarının kaygısına düşerek yurttan kaçmışlar. Padişah ve Halife olan Vahdettin, soysuzlaşmış, kendini ve yalnız tahtını koruyabileceğini umduğu alçakça tedbirler araştırmakta. Damat Ferit Paşa'nın başkanlığındaki hükümet, güçsüz, onursuz, korkak, yalnız Padişah'ın isteklerine uymuş, onunla birlikte kendilerini koruyabilecek herhangi bir duruma boyun eğmiş”⁷

Mustafa Kemal Paşa'ya göre bu kötü durumdan kurtulmanın bir tek yolu vardı: Ulus egemenliğine dayanan, tam bağımsız yeni bir Türk devleti kurmak. Bu kararın dayandığı temel ilke, Türk ulusunun onurlu ve şerefli bir ulus olarak yaşamasıydı. Bu, ancak Tam bağımsız kalmakla sağlanabilirdi⁸. İşte, O'nun İstanbul'dan çıkmadan önce düşündüğü ve Samsun'da Anadolu topraklarına ayak basar basmaz uyguladığı karar bu karar olmuştur.

Tam bağımsızlıktan yoksun bir ulus, çağdaş ulusların karşısında uşak durumunda kalmaktan öteye gidemez. O'na göre Türk yurduna ve bağımsızlığına saldıranlar her kim olursa olsun onlarla savaşmak gerekiyordu. Bu savaşta başarılı çıkmanın tek yolu da; “Uygulamayı bir takım evrelere ayırmak ve olaylardan yararlanarak ulusun duygu ve düşüncelerini hazırlamak ve adım adım ilerleyerek amaca ulaşmaya çalışmak gerekiyordu”⁹. İşte Mustafa Kemal Paşa, ulusun vicdanında ve geleceğinde sezdiği bu gelişme yeteneğini bir ulusal sır gibi vicdanında taşımış yavaş yavaş bütün topluma uygulamıştır.

---

5 Birinci Dünya savaşı

6 Mondros Ateşkes Antlaşması(30 Ekim 1938)

7 Nutuk, Cilt:I, s.3

8 Aynı eser, s.19.

9 Aynı eser, s.21.

12 Haziran'a kadar Havza'da kalan Mustafa Kemal, yerel örgütlenmelere hız kazandırmak için Amasya'ya geçti. 28 Mayıs 1919'da valilere, bağımsız mutasarrıflıklara ve askeri birliklere gönderdiği bir genelge ile gerçekleşen işgaller karşısında ülke bütünlüğünün korunması için, ulusal tepkilerin daha canlı olarak gösterilmesi ve sürdürülmesi gerektiğini bildirdi¹⁰. O'nun bu çağrısı üzerine ülkenin her tarafında gösteriler yapıldı, Osmanlı Hükümeti ve yabancı devletlerin temsilciliklerine etkili telgraflar çekildi¹¹.

Bu tarihten 11 gün sonra, yani 8 Haziran 1919'da Mustafa Kemal Paşa, General Milne'nin¹² başvurusu üzerine Harbiye Nazırı tarafından İstanbul'a çağrıldı¹³. Bir yandan İstanbul'daki hükümet çevrelerini oyalarken diğer yandan Anadolu'daki çalışmaların bir komutan kimliği yürütülüp yönetilemeyeceğini anlamış ve girişimlerini bir an önce kişisel olmak niteliğinden çıkararak ve bütün ulusun birlik ve dayanışmasını sağlayacak ve temsil edecek bir kurul oluşturma sürecini hızlandırmıştı. Anadolu ve Rumeli ulusal örgütlerini birleştirmek, bunları tek elde yönetecek ve bunlar adına iş görecek bir temsil heyeti seçmek için 21/22 Haziran 1919'da Amasya Genelgesi'ni hazırladı¹⁴. Emir subayı Abbas Bey'e¹⁵ gece yarısı yazdırdığı bu genelge, sadece verilecek olan ulusal savaşta iz-

10 Aynı eser, s.31.

11 **Nutuk**, Cilt: I, s.31; Mustafa Kemal Paşa'nın bu çağrısına kulak veren Tokat halkı, Maraş'ın işgali ve burada Türklere yapılan mezalimi protesto etmek için önce Tokat merkez daha sonra Niksar'da binlerce insanın katıldığı mitingler tertip etmiş ve ilgili yerlere bu konuda telgraflar göndermiştir. Bkz. Halis ASARKAYA, **Ulusal Savaşta Tokat**, Tokat 1936, s.39; Yaşar AKBIYIK, **Milli Mücadele'de Güney Cephesi(Maraş)**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1990; s.234-235; Ayrıca Halis ASARKAYA'nın özel arşivinden elde ettiğimiz bu mitinglerde alınan kararlar ile Sadaret'e, İtilaf Devletleri elçiliklerine ve ilgili askeri birliklere gönderilen telgrafların müsveddeleri için bkz.Ek:1

12 Karadeniz Ordusu Başkumandanı.

13 General Milne'nin başvurusu ve Harbiye Nazırı Şevket Turgut'un Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'a dönmesinin uygun olacağı ile ilgili yazılar için bkz.ATASE, Atatürk'ün.... Dar Belgeler, Belge:41 ve 42

14 **Nutuk**, Cilt:III, s.1232,1233, Belge: 26.

15 Piyâde Yüzbaşı Cevat ABBAS(GÜRER), 1887'de Yalova'da doğdu, 1905'te girdiği Harbiye'yi 1908'te bitirerek Piyâde teğmeni oldu.Çeşitli bölge ve birliklerde görev alan Cevat Bey, askerlik mesleğine Çanakkale'de başlamış sırasıyla üstteğmenliğe,yüzbaşılığa, ordu müfettişliğine yükseldi. Çeşitli madalyalarla ödüllendirilen Yüzbaşı Abbas GÜRER, Birinci Dün-

lenecek yol ve yöntemleri belirleyen bir belge değil, aynı zamanda Türk ulusu için bir dönüm noktasıydı.

Amasya'ya geliş ve burada imzalanan bu belge, milletçe bir örgütlenmenin, Sivas'ta milli bir kongre çağrısının uygulamaya geçişi için en önemli tarihsel bir belgeydi¹⁶. Sekiz maddelik bu genelge, yurt bütünlüğünü ve ulusal egemenliği sağlamak için stratejik bir hareket olmakla kalmadı, bir yönüyle de İtilaf Devletleri'ne ve işbirlikçilerine karşı bir savaş çağrısı oldu¹⁷. Amasya Genelgesi'nin etkileri kısa zamanda kendisini gösterdi. Ulusal Kongre'nin toplanacağı Sivas'ta kendi aleyhinde bazı faaliyetlerin başladığı haberini alan ve gerekli tedbirleri aldıktan sonra gizlice Tokat'a gelen¹⁸ Mustafa Kemal Paşa, Tokat'a gelişleriyle ilgili olarak Büyük Nutuk'ta şunları söylemektedir:

“26'da (Haziran) Amasya'dan yola çıktım.Tokat'a varır varmaz telgrafhaneyi göz altına aldirarak benim varışımın Sivas'a ve hiçbir yere bildirilmemesini sağladım. 26/27 gecesini orada geçirdim. 27'de Sivas'a doğru yola çıktım. Otomobille Tokat'tan Sivas'a aşağı yukarı altı saatir.

Sivas valisi'ne, Tokat'tan Sivas'a gelmek üzere yola çıktığımı bildiren açık bir tel yazdım. İmzada 'Ordu Müfettişliği' ünvanını kullanmıştım.

Telde, özel bir düşünce ile,yola çıkış saatimi bildirmiştim. Ama bu telin ayrılışımdan altı saat sonra çekilmesini ve o zamana değin hiç bir yoldan Sivas'a bilgi verilmemesini sağlayacak önlemleri aldurdım...”¹⁹.

Mustafa Kemal, her ne kadar gizlice Tokat'a gelmeyi planlamışsa da şehrin girişinde O'nu bir sürpriz beklemekteydi. Bir Binbaşı'nın komuta-

---

ya ve Kurtuluş Savaşı'na katıldı; Heyet-i Temsiliye Başkitabeti'nde görev aldı. Bolu milletvekili olarak Meclis'e katıldı ve 1941 yılına kadar bu görevine devam etti. 1943'te vefat etti. (Bkz:Fethi TEVETOĞLU, *Atatürk'le Samsun'a Çıkanlar*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 1987.)

16 Yılmaz ALTUĞ, *Türk İnkılâp Tarihi*, İstanbul:Üçdal Neşriyat, 1983, s.45.

17 Ergün AYBARS, *İstiklal Mahkemeleri*, İzmir: İleri Kitabevi Yay., 1995, s.9.

18 Utkan KOCATÜRK, *Atatürk ve Türk Devrimi Kronolojisi 1918-38*, Ankara 1978, s.335.

19 *Nutuk*, Cilt:I, s.55

sında, üniformaları eski ve birbirinden farklı küçük bir askeri birlik tarafından karşılandı. Mustafa Kemal Paşa, arabayı hemen durdurmakla birlikte tedirgindi. Binbaşı'nın "Paşam, hoş geldiniz.Ben askerlik şubesi reisi...19 nefer, bir çavuş, iki izinli emrinizdedir..."²⁰ sözleri üzerine belirsizlik söna erdi ve herhangi bir tehlikenin olmadığı anlaşıldı. Gazeteci Ruşen Eşref, o gün yaşananları şu satırlarla anlatmaktadır:

"Tokat'ın ağızında bir avuç asker, dizi olmuş O'nu bekliyordu. O, Bolu beylerine isyan etmiş Köroğlu değildi; Millet adına dünyaya meydan okuyan 'Heyet-i Temsiliye Reisi' Mustafa Kemal'di. Boynu bükük Anadolu şehrinin kapısında kıyafeti yıpranmış, fakat içi aşınmamış bu saygı kıt'ası dimdik, işte O'nu gözlüyordu!... O, evvelâ, askerin önünden geçmekte tereddüdü varmış gibi davranmak ister bir an geçirdi; üniformanın disiplinine saygı göstermek dilediğinden mi? Üniformalı kumandanı şöyle bir içinden denemek istediğinden mi? bilemiyorum; herhaliyle bir müşahedededen doğduğu duygusunu verir bir manalı tavırla, kolordu komutanı Çolak Selahattin Bey'e eli ile de göstererek ileriye geçmesini bildirir bir işaretle: 'Buyrun' dedi. Selahattin Bey tabii ki üniformalı ve vazifeli idi, görüntüde açıkça yetkili idi. Fakat Selahattin Bey, benim üzerinde unutulmaz bir tesir bırakmış saygı, nezaket ve anlayışla kendi yerini ve öne geçme, teftiş etme kıdemini O'na bıraktı!"²¹

Mustafa Kemal Paşa, alınacak askeri tedbirleri kısaca gözden geçirdikten sonra, kendisini karşılayan subayla birlikte askerlik şubesine geçti. O'nun Tokat'ta geldiğini haber alan Belediye Reisi²² ve üyeleri ile şehrin ileri gelenleri ziyaretlerine geldi. Paşa, onlara şunları söyledi:

"Yarın Belediye'de bir içtima yapınız,memleketin ulema ve eşrafi toplansın. Ben de geleceğim. Kendileriyle hasbihal etmek istiyorum..."²³

20 Şevket Süreyya AYDEMİR, *Tek Adam*, Cilt:II, s.43; Ruşen Eşref ÜNAYDIN, *Atatürk'ten Hatıralar*, Ankara: T.T.K Yay., 1954, s.36.

21 R,Eşref ÜNAYDIN, a.g.e., s.36-37

22 Mehmet Tahir

23 Celal BAYAR, *Ben de Yazdım*, Cilt: VIII, İstanbul 1972, s.2603; Enver Behnan ŞA-POLYO, *Kemal Atatürk ve Milli Mücadele Tarihi*, s. 228.

Bu sözlerden sonra, ertesi gün yapacağı işleri planladıktan sonra ve gece geç saatte dinlenmek üzere Rıfat BEY'in²⁴ evine geçti. Ancak, Sivas'ta aleyhinde gelişebilecek bazı hareketlerin varlığı ve üstlendiği görevin ağırlığı O'nu tedirgin etmekteydi. Sonuçta, Mustafa Kemal Paşa'nın Tokat'ta geçirdiği o gece pek rahat bir gece olmadı ve sabaha kadar uyuyamadı.

Mustafa Kemal Paşa Tokat'ta bulunduğu süre içinde, Kurtuluş Savaşı'na yönelik önemli kararlar aldı ve ilgili yerlere bu kararları telgraflarla bildirdi. Tokat ve Amasya Müdafaai Hukuk-u Milliye ve Reddi İlhak Cemiyetlerinin takviyesi için İkinci Ordu Müfettişliği'ne şu telgrafı çekti:

Tokat

26 Haziran 335 (1919)

"Konya'da İkinci Ordu Müfettişliğine

Tokat ve havalisinin İslam nüfusunun yüzde seksen ve Amasya havalisinin de mühim bir kısmı Alevi mezhep olanlar teşkil ediyorlar ve Kırşehir'deki Baba Efendi Hazretlerine fevkalade bağlı bulunuyorlar; vatanın istiklali millinin bugünkü tehlikesini bilfiil görmekte olanlar müşarünileyhin kanaati hazırası şüphe yoktur, buna pek müsaittir. Binaenaleyh sahibekalam ve emniyet, bazı zevatı görüşdürerek kendilerince muvafık görecek Müdafaai Hukuk-u Milliye ve reddi ilhak cemiyetlerini takviye edecek surette birkaç mektup yazdırılarak bu havalideki Alevi müteneffizanın berayı tevzi Sivas'a gönderilmesi pek faydalı telakki ediyorum; bu bapta muavenet-i samilerini istirham ederim.

Üçüncü Ordu Müfettişi

Mustafa Kemal"²⁵

24 Mustafa Kemal Paşa'nın Kurtuluş Savaşı döneminde Tokat'a gerçekleştirdiği geziler sırasında evinde üç defa kaldığı Rıfat BEY(ARKUN)'in kısa biyografisine çalışmamızın sonunda ayrıca yer verilecektir.

25 Telgrafın tam ve orijinal metni için bkz: **Harp tarihi Vesikaları Dergisi**, Sayı:6 (Aralık 1953), Belge no:113.

Yine aynı gün 15.Kolordu Komutanlığına Erzurum Kongresine katılacak delegeler hakkında şu yazıyı gönderdi:

Tokat

26.6.335(1919)

“15. Kolordu Kumandanlığına

Vilâyât-ı şarkiye namına yapılacak Erzurum Kongresi'nin azaları için hiçbir tesir ve müdahaleye hacet kalmaksızın ve sırf millî bir tarzda kendi aralarında yapılması pek kolay ve husulü maksatta tamamıyla kafidir.Yalnız bire kerede Hüdavendigâr, Edirne, Aydın, Karesi, Çanakkale gibi ceryân-ı millî tamamıyla takviye olunmamış bizce lüzumu kadar teyid etmemiş uzak mahallerde itimat ve emniyete mazhar zevat tarafından ve el altından delalet olunmasına ihtiyaç vardır. Aksi takdirde livâ-yı millîyi müfrez bulundurmamak mahzuru karşısında kalınacağı âşikardır. Bunun için bu gayede emniyet-i mahsûsaya henüz mazhar olmayan Edirne vilâyeti ile Hüdavendigâr vilâyetine ve Karesi, Biga sancaklarına, Aydın vilâyeti cemal Paşa, Yususf İzzet Paşa'ya ve Cafer Tayyar ve Bekir Sami beylere yazılmış İstanbul içinde keza bazı zevâtı mühimme tevsît edilmiştir. Bu münasebetledir ki taraf-ı acizîden Trabzon valisine yazılmakla beraber henüz arzu edildiği derecede itmi'nan gösterilemediği cihetle taraf-ı âlfnizdende fırka vasıtasıyla yine el altından iykâ-ı tesir lüzumunu arz etmişdim. Nitekim şimdiye kadar her taraftan cevap geldiği halde Trabzon vilâyetinden bir cevap alınmamıştır. Budan mâdâ Müdafaaa-yı Hukuk-u Millîye ve ilhak Heyet-ilerinin alenî muhabere ve davetlerinin intac edeceği ânî muhâvereden ictinaben bu şifre millî halinde saklaması da teemmül edildiğinden bu suretle mahrem muhabereye lüzum görülmüştür. Bu zaruretler herhalde zât-ı âlflerince bu suretle takdir(şifre) buyrulmaktadır.Efendim.

3.Ordu Müfettişi
Mustafa Kemal”²⁶

26 ATASE, a.g.e., s.189, Belge no: 51; Ayrıca bkz.: ATASE Arşivi, İstiklal Harbi Koleksiyonu, Kutu: 46, Gömlek: 126, Belge: 1-2

27 Haziran 1919 günü sabah saat 10'da yapılan toplantıda Mustafa Kemal Paşa, memleketin içinde bulunduğu kötü durumu geniş bir şekilde anlattı ve bu kötü durumdan kurtulmanın tek çaresinin topyekün bir mücadeleye olduğunu ısrarla vurguladı²⁷. Bu toplantıda bulunan Avukat Ali Bey, konuyla ilgili olarak şunları anlatmaktadır:

“Yirmi kişi kadar vardık. Atatürk, maiyetindeki bazı zatlarla birlikte geldiler. Köşede bir sandalya vardı, selam verip oturdular. Ve bize memleketin kurtuluş yolu hakkında hiç bir şekilde unutmayacağımız bir izahatta bulundular”²⁸

Toplantıda, özellikle Tokat müftüsünün²⁹ “Elimizde üç buçuk millet kaldı.Bunu da kırdırmayalım..” ve “Harp araçlarımız yok, düşman uçakları derhal yurdun her köşesini yangına çevirir” sözleri Mustafa Kemal Paşa'yı fena halde kızdırdı ve halkın kötü düşüncelerle zehirlenmemesi konusunda O'nu³⁰ uyardıktan sonra Endülüs'ü örnek göstererek “her şeye boyun eğerek acıları artıracığımızı, çalışmanın elinden hiçbir şeyin kurtulamayacağını, Türk ulusunda saklı kalan bir çok canlılıkların, cevherlerin bu işi başarmaya yeter olduğunu uzun uzadıya” anlattı³¹.

27 Halis ASARKAYA, a.g.e., s.18.

28 E. B. ŞAPOLYO, a.g.e., s.228.

29 1868 (1284)'de Tokat'ta doğan Hacı Ömer Efendi(KUNTAY), ilk öğrenimini Tokat Ali Paşa mektebinde yaptı. Babası esnaftan Muhtabzâde Halil Efendi'dir. 1892 yılında Müftü yardımcılığına tayin edildi. 26 nisan 1915 tarihinde Tokat Müftülüğüne asaleten atandı. Kurtuluş Savaşı'nın ilk yıllarından itibaren ulusal hareketin yanında yer aldı. Savaş sırasında halkı aydınlatıcı konuşmalar yaptı. Tokat Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kuruluşunda yer aldı. Tokat Müftüsü olarak, Rifat BÖREKÇİ (1860-1940) başkanlığında hazırlanan Ankara Fetvası'nı tasdik etti. 27 Eylül 1924 tarihinde kendi isteği ile Tokat Müftülüğü görevinden ayrıldı ve 1957 yılında da vefat etti. Bkz.: Ali SARIKOYUNCU, *Milli Mücadele'de Din Adamları*, Cilt: II, Ankara 1977, s.149-150; Ayrıca bkz.: *Tokat İl Müftüleri Albümü*, Haz.Tokat İl Müftülüğü, Tokat 1992.

30 Tokat Müftüsü Hacı Ömer Efendi'nin Kurtuluş Savaşı'nın başarılmasıyla ilgili bu tereddütlerinin daha sonra ortadan kalktığı yukarıda verdiğimiz kısa biyografiden anlaşılmaktadır.

31 H. ASARKAYA, a.g.e., s. 18; Mehmet ÖNDER, *Atatürk'ün Yurt Gezileri*, Ankara 1975, s.336.

Mustafa Kemal'in Tokat'ta o gün söylediği şu sözler O'nun verilecek olan ölüm kalım savaşına ne kadar kararlı ve hazır olduğunu ortaya koymaktaydı:

“Hiçbir müdafaa vasıtasına malik olmasak bile, dişimiz, tırnağımızla, zayıf ve dermansız kolumuzla mücadele ederek şeref ve haysiyetimizi, namusumuzu müdafaa etmeyi zaruri görüyorum. Tarih, bize vatan uğruna canını, malını esirgeyen milletlerin asla ölmediklerini, hala yaşadıklarını göstermektedir. Ben hayatımı, hiç bir zaman milletimden üstün görmedim ve görmeyeceğim. Her an memleket için şerefimle ölmeye hazırım!”³²

Mustafa Kemal Paşa, Tokat'tan ayrılmadan önce Trabzon Valisi Mehmet Galib'ten bir şifreli telgraf aldı. Telgrafta Trabzon Valisi, Erzurum Kongresine delege olarak seçilen Servet Bey'in, 10 Temmuz'da Erzurum'da olacağını bildiriyordu. Bu haberden oldukça memnun kaldı³³.

Tokat'taki çalışmalarını tamamladıktan sonra, 21/22 Haziran 1919'da bütün yurda gönderdiği Amasya Genelgesi'nin 5.maddesi gereği 14 Eylül 'de toplanacak olan Ulusal Kongre'nin hazırlık çalışmalarını yerinde görmek; aleyhte gerçekleşebilecek muhtemel gelişmeleri önlemek etmek için Sivas'a hareket etti³⁴.

Mustafa Kemal, Amasya'dan ayrılmadan önce bazı askeri tedbirleri aldırması; Beşinci Tümen Komutanı, tümeninden seçme asker ve subaylardan oluşan küçük bir atlı birlik kurmuştu³⁵. Bu birlik, hızla bölgeye intikal edecek ve Paşa Sivas'a varmadan önce gerekli bütün tedbirleri alarak kendisiyle bağlantı arayacaktı.

32 E. B. ŞAPOLYO, a.g.e., s.228; C. BAYAR, a.g.e., s.2603

33 M. Fahrettin KIRZIOĞLU, *Bütünüyle Erzurum Kongresi*, Cilt II, Ankara 1993, s.162-163; Ayrıca bkz: *Cumhurbaşkanlığı, Atatürk Arşivi*, D. No: 335/4-1, F.13

34 Zeki SARIHAN, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, Cilt:I, s.335; H. ASARKAYA, a.g.e., s.18-19

35 *Nutuk*, Cilt:I, s. 54-55

27 Haziran günü otomobille yola çıkan Mustafa Kemal Paşa, yaklaşık altı saat sonra Sivas'a varmak üzere iken verdiği talimat gereği çıkış saati yazılı olan telgraf Tokat'tan gönderildi. Bu arada Dahiliye Nazırlığının emriyle Elazığ'a Vali olarak atanan Ali Galip³⁶ adında bir kişi, yanına aldığı ve bazılarını da İstanbul'dan getirdiği kişilerle Sivas'ta bazı tedbirler almış ve hazırlıklar yapmaktaydı. Mustafa Kemal konuyla ilgili olarak Nutuk'ta şunları söylemektedir:

“Ali Galip, yolu üzerinde bulunan Sivas'ta durmuş.Özel görevi bulunduğ u belli olan Ali Galip, orada hemen kendinden yana etkin kişiler bulmuş. Görevini iyi uygulamak için düzen kurmaya, önlemler almaya başlamış. Dahiliye Nazırlığının beni kötileyen buyruğ u gelir gelmez, çalışma başlamış. Sivas sokaklarında benim hain, başkaldırmış, zararlı bir adam olduğ um yolunda duvarlara yaftalar yapıştırılmış...”³⁷

Gerçekten Mustafa Kemal Paşa, Sivas ili sınırlarından içeriye girmek üzere iken; Ali Galip Bey ile Sivas valisi Reşit Paşa alınacak tedbirleri tartışmaktadırlar. Tartışmanın kızıştığı bir sırada, Reşit Paşa'nın eline Tokat'tan çekilen telgraf geçer. Reşit Paşa telgrafı Ali Galip Bey'e uzatır. O'na hitaben “İşte kendisi geliyor; buyurun tutuklayın” der. Reşit Paşa, telde yazılı olan yola çıkış saatini görünce, saatini çıkarır bakar ve sonra da “Efendim, geliyor değil, gelmiş olacaktır” diye ekler³⁸.

Bunun üzerine Mustafa Kemal'i tutuklama üzerine kurulmuş bulunan senaryoyu uygulamaktan vazgeçildi ve alınan karar gereği karşılama çalışmalarına başladı. Ancak, kentin ileri gelenleri, halk ve askerle parlak bir karşılama hazırlığı yapabilmek için zamana ihtiyaç duyuldu. Alınan karar gereği Mustafa Kemal Paşa, şehrin hemen yakınında bulunan Ziraat Nümune Çiftliği'nde biraz dinlendirilecek ve hazırlıklar tamamlandıktan sonra törenle karşılanacaktı. Paşa, bu teklifi kabul etmediği gibi ken-

36 Erkânı Harp Miralayı.İstanbul hükümetinin Harput valisi.

37 Nutuk, Cilt: I, s.52-53

38 Aynı eser, s.57.

disini karşılamaya gelen Sivas valisi Reşit Paşa'yı da arabasına alarak hiç vakit kaybetmeden şehre hareket etti³⁹.

Böylece, 27 Haziran sabahı Sivas'a varmak üzere Tokat'ta başlayan yolculuk, bizzat Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle Tokat telgrafhanesinde çekilen telgraf sayesinde hiçbir tehlikeyle karşılaşılmadan tamamlandı ve O'nu tutuklamakla görevlendirilen Ali Galip'in hain planı gerçekleşmedi. Sivas'ta kurulan örgüte yapılacak işler üzerine gerekli emirleri verdikten sonra ertesi gün, Erzurum Kongresi'ne katılmak üzere yola çıktı.

2. Atatürk'ün Tokat'a İkinci Gelişleri (17 Ekim 1919)

Mustafa Kemal Paşa'nın Tokat'a İkinci gelişleri, 20 Ekim 1919'da Amasya'da gerçekleşecek olan ve 'Amasya Görüşmeleri' olarak bilinen tarihi olayla ilgilidir. Bu görüşmeler, Temsil Heyeti adına Mustafa Kemal Paşa, Rauf⁴⁰ ve Bekir Sami⁴¹ Beyler'le İstanbul Hükümeti adına Bahriye Nazırı Salih Paşa⁴² arasında gerçekleşti. Amasya Görüşmeleri ile ilgili gelişmelere geçmeden önce, Mustafa Kemal'in Tokat'a geliş tarihi olan 17 Ekim'den önceki siyasi olaylara bakmak konunun daha iyi anlaşılmasına yarar sağlayacaktır.

23 Temmuz-7 Ağustos 1919 tarihlerinde yapılan Erzurum Kongresi'nde⁴³ çok önemli kararlar alınmış ve Mustafa Kemal Paşa, bu kongrenin başkanı seçilmişti⁴⁴. Mehmet Rıfat Bey'in şahsında bütün Tokatlıların kabul ettiği kongre kararlarında öne çıkan önemli noktalar şunlardı:

---

39 M.K.Paşa, karşılamaya gelen heyetin kendisini biraz oyalamak niyetinde olduğunu anlayınca kuşkullanmış ve derhal hareket emri vermiştir. Ancak, şehre vardıklarında bu kuşku yersiz olduğu anlaşılmıştır

40 Hüseyin, ORBAY (1881-1967). Osmanlı Meclisi ve Sivas Kongresi Heyeti Temsiliyesi'nde görev aldı. Nafia (Bayındırlık) Vekili, İcra Vekilleri Heyeti Reisi, Deniz Albayı, Büyükelçi

41 Bekir Sami KUNDUH (1867-1933), Eski vali. Sivas Kongresi, T.B.M.M. Birinci Dönem ve sonrası üyesi. Hariciye Vekili

42 Hulusi, KEZRAK(1864-1939). Nazır, Sadrazam, Bahriye Nazırı olarak ünlüdür.

43 Erzurum Kongresi'nde Tokat'ı Mehmet Rıfat Arkun temsil etmiştir.

44 **Nutuk**, Cilt:I, s.91

1. Millî sınırlar içinde bulunan vatan bir bütündür, birbirinden ayrılamaz.

2. Her türlü yabancı işgaline ve müdahalesine karşı, Osmanlı Hükümeti'nin dağılması halinde, millet birlikte savunacak ve direnecektir.

3. Yurdun ve bağımsızlığın korunmasına, güvenliğin sağlanmasına İstanbul Hükümetinin gücü yetmezse, bunu gerçekleştirmek üzere geçici bir hükümet kurulacaktır. Bu hükümet üyeleri milli kongre tarafından seçilecektir. Kongre toplanmamışsa bu seçimi Heyet-i Temsiliye yapacaktır.

4. Kuvâ-yi Milliye'yi etken ve milli iradeyi egemen kılmak esastır.

5. Hıristiyan azınlıklara siyasal üstünlük ve toplumsal dengemizi bozacak ayrıcalıklar verilemez.

6. Yabancı devletlerin güdümü ve koruyuculuğu kabul edilemez.

7. Millet Meclisinin hemen toplanmasını ve hükümet işlerinin Meclis denetiminde yürütülmesini sağlamak için çalışılacaktır⁴⁵.

Erzurum Kongresinde alınan ve yukarıda özetini verdiğimiz bu kararlar Sivas Kongresi'nin de gündemini oluşturmuştur. Bununla birlikte yapılan önemli değişiklikler şu şekilde sıralanabilir:

1. "Şark-i Anadolu Müdafaa- i Hukuk Cemiyeti", "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" oldu.

2. "Heyet-i Temsiliye Doğu Anadolu'nun bütününi temsil eder" sözü, "Heyet-i Temsiliye yurdun bütününi temsil eder" olarak değiştirildi.

3. Üyeler arasına altı kişi daha eklendi⁴⁶.

---

45 Metni için bkz: Mithat Sertoğlu, "Erzurum Kongresi'nin Bilinmeyen İki Belgesi", **B.T.T.D.**, İstanbul 1968(13), s.5-9; Ayrıca bkz: M. F. KIRZIOĞLU, a.g.e., Cilt: II s.243; **Nutuk**, Cilt:I, s.88-89; Ali Fuat Cebesoy, **Milli Mücadele Hatıraları**, İstanbul 1953, s.120-122.

46 Bunlar Kara Vasıf Bey (Gaziantep delegesi, emekli Kurmay albay), Mazhar Müfit Bey (Hakkari delegesi), Ömer Mümtaz Bey (Eski Ankara Mebusu), Hüsrev Sami Bey (Eski Kırşehir delegesi, askerlikten müstafi), Hakkı Behiç Bey (Denizli delegesi), Ratıpzade Mustafa Bey (Niğde delegesi)

Mustafa Kemal Paşa, ordu müfettişi olarak görevlendirildiği günden itibaren İstanbul hükümetiyle ters düşmüş, 8 Temmuz 1919 tarihinde kendi ifadesiyle “sine-i millete dönmesi”⁴⁷ ile aralarındaki mücadele daha da kızışmıştı. Hükümetin başında bulunan Damat Ferit’in Sivas Kongresine karşı olan hareketi ve Mustafa Kemal Paşa’yı tutuklatma tertiplerinin ortaya çıkması gerginliği daha da artırdı⁴⁸. Kongre Başkanı sıfatıyla Mustafa Kemal, alınan kararları ve Sadrazama olan güvensizliğini Padişaha bildirmek istedi. Ancak, Damat Ferit Paşa’nın engellemeleriyle karşılaştı. Bunun üzerine, Temsil Heyeti Anadolu ile İstanbul arasındaki bütün ilişkileri kestiğini ve yönetimi ele aldığını bütün Anadolu’ya, İstanbul’a; hatıta, itilaf devletlerinin temsilcilerine bildirdi⁴⁹.

Anadolu’da bu sıcak gelişmeler yaşanırken, Sivas’ta önemli bir görüşme gerçekleşti. Ülkemizde ve Kafkasya’da incelemelerde bulunmakla görevlendirilen General Harbord başkanlığındaki bir kurul Sivas’a geldi. Amerika hükümeti tarafından görevlendirilen bu kurul ile Mustafa Kemal Paşa arasında uzun bir görüşme yapıldı.

Eylül 1919 günü yapılan bu görüşmeler sırasında generale, Anadolu’da yapılan milli çalışmalar hakkında bilgi verilmiş, bu çalışmaların ortaya çıkış nedenleri ve yabancı azınlıklara karşı izlenecek tutumlar hakkında uzun uzadıya bilgi verildi. Bu arada, General Harbord’un Mustafa Kemal’e hitaben “...Millet düşünülebilen her türlü girişim ve özveride bulunduğundan sonra da başarı elde edilemezse ne yapacaksınız?” sözlerine karşılık O’nun verdiği cevap çok anlamlıydı:

“Bir millet varlığını ve istiklalini korumak için düşünülen girişim ve özveri yapıldıktan sonra başarı. Ya başaramazsa demek, o milleti ölmüş saymak demektir. Öyleyse, millet yaşadıkça ve özverili girişimlerini sürdürdükçe başarısızlık söz konusu olamaz”⁵⁰.

47 **Nutuk**, Cilt:I, s.65.

48 Aynı eser, s.185; Ayrıca bkz. **Nutuk**, Cilt:III,s.1336-1339, Belge no: 77,78,79.

49 ATASE, a.g.e., s.320,28, Belge no:84 ve 87

50 **Nutuk**, Cilt:I, s.230-231; General Harbord’ın bölgedeki faaliyetleri için bkz. Seçil AKGÜN, **General Harbord’ın Anadolu Gezisi ve Raporu**, İstanbul 1981.

O'nun bu inaçlı ve kararlı tutumu ile Türk milletine vermek istediği mesaj, çok kısa zamanda iyi anlaşıldı ve baskılara dayanamayan Damat Ferit Paşa hükümeti istifa etmek zorunda kaldı. 2 Ekim günü gerçekleşen bu istifadan sonra daha ılımlı bir kişiliğe sahip olan Ali Rıza Paşa yeni hükümeti kurmakla görevlendirildi. Bu gelişme, Mustafa Kemal Paşa'nın öncülüğünde Temsil Heyeti'nin İstanbul Hükümetine karşı ilk ve önemli siyasi başarısıydı.

2 Ekim günü yeni hükümet başkanı ile yapılan görüşmelerin olumlu sonuçlanması üzerine, bizzat Temsil Heyeti Başkanı Mustafa Kemal tarafından kaleme alınan bir genelge bütün yurda ve yeni sadrazama ulaştırıldı. Bu genelgede yer alan önemli hususları, bundan sonraki siyasi gelişmelere ışık tutmak amacıyla aşağıya alıyoruz.

1. Yeni hükümet, Erzurum ve Sivas kongrelerinde kararlaştırılan ve saptanan örgütlere ve milli amaçlara saygı gösterirse, Kuvâ'yı Milliye ona yardımcı olacaktır.

2. Yeni hükümet, Meclis'i Milli'nin toplanarak gerçekten denetleme işine başlayıncaya kadar, kadar ulusun kaderi ile ilgili hiçbir yüklenmeye girmeyecektir.

3. Barış Konferansına atanacak delegeler, milletin isteklerini gerçekten anlamış ve güvenini kazanmış bilgili ve güçlü kişilerden seçilecektir⁵¹.

İstanbul Hükümeti ile yapılan karşılıklı görüşmelerden sonra yeni hükümetin Bahriye Nazırı Salih Paşa ile Amasya'da buluşması kararlaştırıldı. Bu görüşme gerçekleşmeden önce Mustafa Kemal Paşa, kolordu komutanlıklarının görüş ve düşüncelerini almak amacıyla 14 Ekimde şifreli bir telgraf gönderdi⁵². Bu telgrafda, Salih Paşa'nın uğrayacağı yerlerde milli örgütlerce parlak törenlerle karşılanması ve Temsil Heyeti adına 'Hoş geldiniz' denilmesi için ayrıca emir verildi.

51 Bkz. Nutuk, Cilt:III, s.1500, Belge:127

52 Aynı eser, s.1593, Belge no:157

Bütün hazırlıkların tamamlanması üzerine, Salih Paşa 15 Ekimde İstanbul'dan yola çıktı. Milli örgütlerin ve Temsil Heyeti'nin İstanbul Hükümeti'nce resmen tanındığı Amasya'daki bu görüşmeler 20 Ekimde gerçekleşecekti.

Sivas'ta bulunan Mustafa Kemal Paşa, işte bu önemli görüşmelere katılmak üzere 16 Ekimde yola çıktı. 17 Ekim günü Tokat'ta geldi. Bu, Mustafa Kemal Paşa'nın Tokat'a ikinci gelişi idi. Ordu müfettişi sıfatıyla geldiği o tarihten bu yana çok önemli gelişmeler olmuştu. O, artık bir Osmanlı paşası değildi. Üniformasını kendi isteği ile bırakmış ve sine-i millete dönmüştü. Evet O, Anadolu'da başlayan ve hızla gelişmekte olan Kuvâ'yı Milliye'nin başıydı ve Heyet-i Temsiliye Başkanı olarak Tokat'ı ikinci kez ziyaret etmekteydi⁵³.

17 Ekim günü Tokat'a gelen Mustafa Kemal Paşa'nın yanında Heyet-i Temsiliye üyesi Bekir Sami(Kunduk)⁵⁴, Rauf (Orbay), Cevat Abbas(Gürer), gazeteci Ruşen Eşref(Ünaydın)⁵⁵ ve Hüsvrev Sami de vardı. Halkın ileri gelenleriyle önemli görüşmeler yaptı. Bu arada, 14 Ekim günü Sivas'ta bütün kolordu komutanlıklarına gönderdiği ve Salih Paşa ile konuşulacak konularda görüşlerini sorduğu kolorduların cevapları geliyordu⁵⁶. Mustafa Kemal Paşa'ya Tokat'ta bulunduğu sırada ulaştırılan ve 20.Kolordu Komutan Vekili Mahmut Bey ile Kazım Karabekir Paşa'nın konu hakkındaki görüşleri dikkat çekicidir. Mahmut Bey, Tokat telgrafhanesi aracılığıyla gönderdiği telgrafta kısaca şu noktalar üzerinde duruyordu:

53 T.İ.T.E. Arşivi, K.31, G.66, B.No: 66; Ayrıca bkz.Ek:2.

54 Son dönem Osmanlı Meclisi'nde Amasya Milletvekili olan Bekir Sami Bey, İstanbul'un işgalinden sonra Anadolu'ya geçerek Mustafa Kemal Paşa'nın yanında yer almış, Erzurum Kongresi'nce Heyet-i Temsiliye üyeliğine seçilmiş ve bu sıfatla Sivas Kongresi'nde görev almıştır. Birinci dönem Amasya, ikinci dönem Tokat Milletvekili olarak görev yapmıştır. Bekir Sami Bey, Dışişleri Bakanı olarak ta görev almış; Sovyet Rusya ile dostluk ilişkilerinin kurulması için Moskova'ya gitmiştir. Bağımsız hareket ettiği için Hükümet'le ilişkileri bozulmuş ve kabineden ayrılmak zorunda kalmıştır. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasına katılmış ve bu partinin kapanması üzerine siyasetten çekilmiştir.

55 (1892-1959) II.Dönem ve sonrası T.B.M.M. üyesi, büyükelçi ve yazar

56 Z. SARIHAN, a.g.e., Cilt:II, s. 176.

“Hiçbir devletin mandasını kabul etmemek, istila hırsı gütmeyen bir devletten yardım alma, Avusturya ve Macaristan’dan uzmanlar getirmek, Fransa’nın dost bir halde tutulması, Patrikhanelerin İstanbul’dan çıkarılması, Hükümet’in yalnız İslam ve Türk halkını düşünerek iş görmesi, bir askeri şura kurulması, göreve çağrılan emeklilerin yeniden emekli edilmesi, İstanbul’da oturan subayların Anadolu’ya gönderilmesi, üç askeri müfettişlik kurulması...”⁵⁷

Kazım Karabekir ise, kesinlikle bir milis kuvvetinin kabul edilmesi, daimi bir ordunun yerinde bırakılması, mevcut olan tehlike devam ettiği sürece tek bir silahın bile verilmemesi ve Genel Savaş’ta ele geçirilen silahların teslim edilmemesi gerektiğini ısrarla vurguluyordu⁵⁸.

Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa, Tokat’ın ileri gelenleriyle yaptığı görüşmeleri tamamladıktan sonra, aldığı telgrafları değerlendirek Amasya’da yapılacak tarihi görüşmeyle ilgili hazırlıklarını tamamlamak ve geceyi geçirmek üzere Rıfat Bey’in evine konuk oldu⁵⁹.

3. Atatürk’ün Tokat’a Üçüncü Gelişleri (27 Ekim-28 Ekim 1919)

18 Ekim sabahı Tokat’tan Amasya’ya gitmek üzere yola çıkan Mustafa Kemal Paşa, aynı gün Amasya’ya vardı. Daha önce alınan karar gereği Salih Paşa, büyük gösterilerle karşılanacaktı. Deniz yolu ile önce İnebolu’ya oradan da Samsun’a geçen Salih Paşa, kendisine gösterilen ilgiden oldukça memnun olmuş ve bunu fırsat buldukça dile getirmiştir⁶⁰. Salih Paşa ve yanında bulunan Padişah yaveri Salih Bey Amasya’da da aynı ilgi ve törenlerle karşılandı⁶¹.

Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa, üyeler Rauf ve Bekir Sami Beyler ile İstanbul Hükümeti’nin Bahriye Nazırı Salih Paşa arasın-

57 Nutuk, Cilt:III, s.1577-1579, Belge no:156.

58 Kazım KARABEKİR, *Yakın Tarihimiz*, Cilt:I, s.339.

59 H. ASARKAYA, a.g.e., s.33; U. KOCATÜRK, a.g.e., 179.

60 Z. SARIHAN, a.g.e., Cilt:II, s.178

61 Nutuk, Cilt:I, s.325

da 20 Ekimde başlayan görüşmeler, 22 Ekimde sona erdi⁶². Üç gün süren ve Mustafa Kemal Paşa'nın iki defa Tokat'ı ziyaret etmelerine neden teşkil eden bu görüşmeler, Anadolu'daki milli harekete önemli kazançlar sağladı. Görüşmeler sonunda üçü açık ve imzalı, ikisi gizli ve imzasız olmak üzere beş protokol imzalandı.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin varlığının İstanbul Hükümeti tarafından resmen kabul edildiği Amasya görüşmelerinde özetle şu hususlar kararlaştırıldı:

1. İstanbul Hükümeti ile Heyet-i Temsiliye arasında uyum sağlanarak önemli konular üzerindeki anlaşmazlıklar giderildi.

2. Yeni bir meclis oluşturmak üzere, hür bir seçim yapılacaktı.

3. Heyet-i Temsiliye İstanbul Hükümeti'nin yanında bulunamayacağı gibi, karşısında da yer almayacaktı.

4. Sivas'ta toplanan milli kongrede alınan kararlar, yeni oluşacak Meclis'te kabul edilmek şartıyla kabul edildi.

5. Barış Konferansına gidebilecek kişilerin isimler üzerinde anlaşma sağlandı.

6. İstanbul güvenlikte olmadığı için seçimlerden sonra toplanacak meclis İstanbul dışında toplanacaktı⁶³.

Ancak, Salih Paşa bu teklife kişisel olarak katıldığını söyleyerek son kararın Hükümeti'ne ait olduğunu ve hükümeti ikna etmeye çalışacağını söyledi.⁶⁴

62 Nutuk, Cilt:II, s.327-329; Tasvir-i Efkar, 22 Ekim 1919; Mazhar Müfit KANSU, Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber, Cilt:II, s.419 .

63 Nutuk, Cilt:III, s.1595-1598, Belge No:158,159; Mithat SERTOĞLUI, "Amasya Protokolü'nün Tam ve Gerçek Metni", B.T.T.D., Sayı:14, (İst.1968), s.28-32

64 İstanbul Hükümeti, bu son maddeyi anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle kabul etmemekle beraber, Temsil Heyeti'ni ve ulusal iradeyi, Amasya Genelgesi'nin yayınladığı tarihten üç ay sonra resmen kabul etmiş oldu. Böylece, askeri olduğu kadar siyasi deha sahibi olduğunu da ortaya koyan Mustafa Kemal Paşa, bütün ülkeye ve dünyaya gücünü gösteriyordu. (Ergun AYBARS, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, İzmir 1984, s.186.)

Görüşmeler tamamlandıktan sonra Salih Paşa Paşa İstanbul'a döndü ve Meclis'in İstanbul dışında bir yerde toplanmasını hükümete kabul ettiremedi ve hükümetin bu konudaki görüşü Mustafa Kemal Paşa'ya bildirildi⁶⁵. İstanbul Hükümet'in bu tutumu Amasya Protokolüne aykırı olmakla birlikte; Mustafa Kemal Paşa, Meclis'in açılıp göreve başlamasına kadar Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin desteklenmesine karar verdi⁶⁶.

Salih Paşa ile görüşmek üzere 18 Ekimde Amasya'ya gelmiş olan Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa, Amasya Görüşmelerinde alınan karar gereği seçim çalışmalarını yürütmek, Temsil Heyeti üyelerini alınan kararlardan haberdar etmek ve Sivas'a gitmek üzere, 27 Ekim günü otomobiliyle Tokat'a geldi⁶⁷. Askerlik şubesi önünde bir süre dinlendikten sonra, geceyi geçirmek üzere Rıfat Bey'e konuk oldu. Burada şehrin ileri gelenleriyle ülke sorunları üzerine görüşmelerde bulundu. Amasya görüşmeleriyle birlikte ortaya çıkan yeni siyasi durum hakkında Tokatlıları aydınlattı. Ertesi gün, Tokat İhtiyat Zabitleri Yardımlaşma Cemiyeti'ni ziyaret etti ve gençleri ülkenin içinde bulunduğu durumda aydınlattı.

Tokat'taki çalışmalarını tamamlayan Mustafa Kemal Paşa, Kurtuluş Savaşı yıllarında Tokat'ta ilk geldiği gün kendisine "Türk Milletinde gizli bulunan bir çok yeteneklerin, cevherlerin işi başarmaya yeterli olduğunu anladım..."⁶⁸, sözlerini söyletecek bir rahatlık içinde ve Amasya'da varılan anlaşma gereği yapılacak olan seçim çalışmalarını yürütmek üzere öğleden sonra Sivas'a hareket etti.

4. Rıfat Bey (ARKUN)⁶⁹

Yaptığımız araştırma sonuçlarına göre Mustafa Kemal Atatürk,

65 Mithat SERTOĞLU, "Mustafa Kemal, Meclis'in Toplanması Hakkında İstanbul Hükümeti'ni Uyarıyor", *B.T.T.D.*, Sayı:14, s.3.34-35).

66 *Nutuk*, Cilt:I, s.355

67 H. ASRARKAYA, a.g.e., s.33; Z. SARIHAN, a.g.e., s.195.

68 M.ÖNDER, a.g.e., s.335.

69 Ayrıca, oturdukları mahallede atalarından kalma bir hamamı işlettikleri için 'Hamâm-cızâde', sert ve asık suratlı olduğu için de 'Kabadayı' takma isimlerle anılırdı. Bkz:F.KIRZIOĞLU, "Erzurum Kongresi Beyanamesi'ni İmzalayan 45 Mümessil", *Kültür ve Sanat*, (Ocak 1977), sayı:5, s.152-153.

Tokat gezileri sırasında iki ayrı evde ikamet etti. Eldeki bilgilere göre, Kurtuluş Savaşı yıllarında hazırlık çalışmalarını yürütürken daha sonra Birinci Dönem Tokat Milletvekili olan 'Hamamcıoğlu' ve 'Kabadayı' lakablarıyla tanınan Rıfat Bey'in evinde kaldı⁷⁰.

Mustafa Kemal Atatürk, Kurtuluş Savaşı yıllarında faklı zamanlarda ve çeşitli nedenlerle Tokat'a yaptığı gezilerde, aynı ikametgahı kullandı. Büyük Önder'e bu zor günlerde ev sahipliği yapan Rıfat Bey, Belediye Reisliği görevinde bulunurken Tokat delegesi olarak Erzurum Kongresi'ne katıldı. ve Ulusal Savaşı'nın her aşamasında Mustafa Kemal Paşa'nın yanında yer aldı.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki 406 numaralı sicilde Rıfat Bey'in biyografisi şu şekilde yer almaktadır:

"Tokat Kazası: Mehmet Rif'at ARKUN Beğ

Babası Ahmet, anası Zeynep [TBMM sicilinde, Nâzik] Hanım. Tokat Mahmudpaşa Mahallesinde 1873'te doğdu. O mahallede, atadan kalma hamamları işletildiğinden, âileye 'Hamamcıoğulları' denirdi. Rüşdiye mezu- nu olduktan sonra, 1890'da Tokat Mutasarıflığı İdare Kalemi'nde Kâtip, 15 yıl sonra Tokat, arkasından Amasya Tahrîrât Müdüri ve Sancak İdare Meclisi Kâtibi, sonra; İsparta, Amasya, Çorum Tahrîrât Müdüri oldu. Halk arasında, 'Kabadayı Rıfat Beğ' diye anılırdı. Bu vasfıyla bir sertliği yüzünden, 1916 güzünde Çorum'dan azledilince Tokat'a döndü. Büyük oğlu yedek subayken Suriye cephemizde şehit olmuştu. 1918'de burada Belediye Re'îsi seçildi, bu vasfıyla Erzurum'a Mümesil gönderildi.

Tokat'ta Müdafai Hukuk Cem'iyeti'nin gelişmesinde çok emeği geçti. I.Dönem'de Tokat Milletvekili seçildi. Meclis'te İkinci Gurub'a

---

70 Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK'ün Kurtuluş Savaşı yıllarında Tokat'a yaptığı gezilerde Rıfat BEY'in evinde kaldığına tanıklık edenlerden biri de Mustafa Vasfi Bey'in kızı Nefise Hanımefendidir. Nefise Hanım, 1980 yılında Sn.Uğur Şahin ile aralarında geçen bir söyleşide (Sn. Kemal Türker'de bulunan ses kaseti) bu bilgileri doğrular açıklamalarda bulunmuştur. Bkz. Tokat Kültür ve Araştırma Dergisi, Sayı:13, s.6.

katıldı. II.Meclis'e seçilemeyince, İstanbul'a göçüp Arnavutköy'de aldığı evde oturdu ve 1945'te orada vefat etti.”⁷¹

5. Erzurum Delegesi Olarak Rıfat Bey (ARKUN)

Yukarıda biyografisinden de anlaşıldığına göre Rıfat Bey Tokat'ta Belediye Başkanı iken Mustafa Kemal Paşa tarafından 21/22 Haziran 1919'da yaveri Abbas Bey'e dikte ettirerek şifreli telgraflarla bütün koldu ve tümen kumandanlıklarına; birer mektupla da valilik ve mutasarrıflıklara gönderdiği Amasya Tamimi'nin ilgili maddesi gereği delege seçilerek Erzurum Kongresine katıldı. Mustafa Kemal Paşa'nın Kongre Reisi seçilmesini sağlayan 38/47 oydan biri Tokat delegesi Rıfat Bey'e aitti⁷². Bölgesel, fakat aldığı kararlar bakımından ulusal olan Erzurum Kongresi kararlarının altında O'nun da imzası vardı. Kongre müzakereleri incelendiğinde Rıfat Bey'in ulusal mücadeleden yana olduğu ve Mustafa Kemal Paşa ile aynı safta yer aldığı görülmektedir⁷³.

Tokat delegesi Rıfat Bey, Erzurum Kongresi çalışmalarına aktif olarak katıldığını zaman zaman söz alarak çeşitli konularda görüşlerini ortaya koyduğunu yine aynı tutanaklarda görmekteyiz⁷⁴. 31 Temmuz 1335 (1919)'da, “Şarkî-Anadolu Müdafa'î Hukuk Cemiyet Nizamnâmesi”nin hazırlanmasında Mustafa Kemal Paşa'nın da içinde olduğu ondört kişiyile birlikte görev almıştır⁷⁵

Tokat delegesi Hamacıoğlu Rıfat Bey, aynı zamanda İstiklal Madalyası sahibidir. 28.XI.1920 tarihli ve 66 sayılı “İstiklal Madalyası Kanunu”

---

71 Yeğeni Halis ASARKAYA'NIN 13 Mayıs 1966 tarihinde Erzurum Valiliğine gönderdiği yazı; Bkz.Fahrettin KIRZIOĞLU, *Bütünüyle Erzurum Kongresi*, Cilt: III, s. 222; Ayrıca bkz.Türkiye Büyük Millet Meclisi, 406 nolu sicil.

72 F. KIRZIOĞLU, a.g.e., s.14

73 Kongre tutanakları için bkz. F. KIRZIOĞLU, a.g.e., Cilt: II. S.3-256.

74 Bkz. F. KIRZIOĞLU, a.g.e., s.32,76, 78,137

75 Bu isimler: Mustafa Kemal (Erzurum), Mehmet Necati (Rize), İzzet (Trabzon), Mehmet Rıfat (Tokat), Hasan Hilmi (Ordu), Süleyman Necati (Karaköse), Yusuf Ziya (Sivas), Mehmet Tefik (Bayburt), Mehmet Cevad (Hasankale), Hüseyin Avni (Bayazıt), Kazım (Tortum), İbrahim Süreyya (Amasya), Ahmet Hilmi (Erzincan), Mustafa (Mesudiye). Bkz. Aynı eser, Cilt: II, s.250.

nun 5. maddesi gereğince, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 18 Mayıs 1926 günkü 102. toplantısında⁷⁶, Erzurum ve Sivas Kongresine delege olarak katılanlara da birer İstiklal Madalyası verilmesi kararlaştırılmıştır

Mehmet Rifat Bey'in hayatta olup olmadığı, Tokat'taki evinin şu andaki durumu ile ilgili olarak yaptığımız araştırmada elde ettiğimiz bilgiler şunlardır:

Mustafa Kemal Paşa'nın Kurtuluş Savaşı'yla ilgili hazırlık çalışmalarını yürütürken Tokat'ta ikamet ettiği ev, şu anda mevcut değildir. Şehirleşme çalışmaları sırasında bu evin yıkıldığı veya yıktırıldığı anlaşılmaktadır.

Biyografisinde verilen bilgilere göre, İkinci Dönem'de milletvekili seçilemeyen⁷⁷ Rifat Bey, İstanbul'a yerleşmiş ve Tokat'la ilgisini kesmiştir. Şu anda, ailesinden olup Tokat'ta yaşayan herhangi birisi bulunmamaktadır⁷⁸.

B. Cumhuriyet Dönemi Tokat Gezileri

1. Atatürk'ün Tokat'a Dördüncü Gezileri (25 Eylül - 27 Eylül 1924)

23 Nisan 1920'de açılan Türkiye Büyük Millet Meclisi, Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde Ulusal Kurtuluş Savaşı başarıyla tamamlamış; askeri mücadelenin kesin bir zaferle sonuçlanmasından sonra yeni bir Cumhuriyet kurulmuştu. 29 Ekim 1923'te kurulan Türkiye Cumhuriyeti, büyük önderin gösterdiği çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmak için çok kı-

⁷⁶ Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, XXV. Cilt, s.153

⁷⁷ Rifat Bey'in halen İstanbul'da yaşayan bir oğlunun bulunduğu ve bir süre önce Tokat'a gelerek baba evini aradığı ancak bir sonuç alamadığını Sn. Taceddin Günaydın ifade etmektedir.

⁷⁸ Rifat Bey, Meclis'te kurulan Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu'nun dışında bırakılan ve İkinci Gruba katılanlar arasında yer aldığı için İkinci Dönem'de milletvekili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne girememiş ve siyaseti bırakmıştır. (Ahmet Demirel, *Birinci Meclis'te Muhalefet*, İkinci Baskı İstanbul: İletişim Yay., 1995, s.127)

sa zamanda büyük işler başarmak zorundaydı. Kazanılan zaferler kadar gerçekleştirilecek devrimler de büyük bir önem taşıyordu. Ancak, O'nun açık bir şekilde ifade ettiği gibi; uygulamaları evrelere ayırmak ulusun duygu ve düşüncelerini hazırlamak ve adım adım ilerleyerek amaca varmak gerekiyordu⁷⁹.

Büyük Önder, Gazi Mustafa Kemal Paşa, bu amacını gerçekleştirmek üzere, 1924 yılının sonbaharında gerçekleştirdiği yurt gezilerinin birinde eşi Latife Hanım'la⁸⁰ birlikte Samsun'dan Amasya'ya geldi. Amasya'da geçirdiği günlerin ve burada yaptığı çalışmaların Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasında ne kadar önemli bir rol oynadığını anlattıktan sonra incelemelerine devam etti⁸¹. Turhal'da kısa bir süre dinlendikten sonra Tokat'ta geldi⁸². Her zaman olduğu gibi yol boyunca köylülerle görüştü, dertlerini dinledi. Karşılama töreni yine coşkulu ve parlaktı⁸³.

---

79 Mustafa Kemal ATATÜRK, *Nutuk*, Cilt:I, s.21

80 Tokat mebusu ve karargah subayı Mustafa Vasfi Süsoy'un evinde geceleyen Mustafa Kemal Paşa ile Latife Hanım arasında ciddi bir tartışmanın yaşandığına Şevket Süreyya AYDEMİR Tek Adam isimli kitabında yer vermektedir. AYDEMİR, Mustafa Vasfi Bey'den aldığı bilgileri şu şekilde aktarmaktadır: "... Bizim de yemek yediğimiz odaya kurulan sofrada davetliler oturmuştur. Yemek yerler. Biraz da sohbet edilir. Saat henüz erkendir. Ama Latife Hanım artık sofradan kalkılması için tutturur. Mustafa Kemal'in sıhhat ve istirahatini düşündüğünü anlatmak için direnir. Paşa, onu biraz oyalar. Ama az sonra istek daha ısrarlı tekrarlanır. Halbuki Mustafa Kemal Paşa, asıl gece yaşar. Hem Tokatlılarla konuşacaktır. Hulasa hem Gazi, hem misafirler sıkılırlar. Gazi yine idare etmek ister. Ama eşi hiddetle yerinden kalkar, yukarı kata fırlar. Gazi üzgündür. Hatta biraz mahçuptur. Fakat biraz ferahlamış görünür. Lakin olaylar bitmez. Bir süre sonra yukarıdaki yatak odasının tahta döşemelerini döven hiddetli ökçe sesleri duyulur. Misafirler çekilmek isterler. Gazi kararsızdır. Ne yapacağını şaşırır. Ama sonunda kendini toplar: Kalkmayacak, eşinin yanına gitmeyecektir. Belki başka yerlerde de söylediği o meşhur sözünü, o gece oradakilere tekrarlar: —Hayatımda yaptığım hatalardan biri evlenmektir. Ben..."(Bkz. Cilt:III, s.483-484); İsmet BOZDAĞ, Atatürk ve Eşi Latife Hanım isimli kitabında bu olayı doğrular nitelikte bilgiler vermektedir. (Bkz.s.252-253). Ancak, Mustafa Vasfi SÜSOY'un kızı Nefise Hanım, Kemal TÜRKER ile yaptığı bir söyleşide böyle bir tartışmanın yaşanmadığından söz etmektedir.(Tokat Kültür ve Araştırma Dergisi, Sayı:13, s.10)

81 Bu konuşmanın metni için bkz: *Hakimiyet-i Milliye*, 26 Eylül 1924, No:1631, sayfa:1

82 Utkan KOCATÜRK, *Kaynakçalı Atatürk Günlüğü*, Ankara:Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, 1999, s.359

83 Bkz.Mehmet ÖNDER, *Atatürk'ün Yurt Gezileri*, Ankara: Türkiye İş Bankası Yay., 1975, s.337.

Vali, şehrin ileri gelenleri, askeri birlikler ve öğrenciler tarafından Tokat'ın girişinde⁸⁴, “Yaşa, yaşasın Cumhurbaşkanımız, yaşasın Cumhuriyet...!” dilekleriyle karşılanan⁸⁵ bu büyük insan, parlak bir geçit töreninden sonra Belediye binasına geçti⁸⁶. Bir süre dinlendikten sonra heyetleri kabul etmeye başladı. Yoğun görüşmelerden sonra eşi Latife Hanım'la birlikte Tokat Milletvekili Mustafa Bey'in⁸⁷ evine konuk oldu⁸⁸. Tokat halkının Gazi'ye olan ilgisi gece geç saatlere kadar devam etti. Fener alaylarıyla gösteriler kaldıkları evin çevresinde sürdürüldü⁸⁹.

Ertesi gün, vilayet binasında memurlarla bir toplantı yaparak şehrin sorunları hakkında bilgi aldı⁹⁰. Resmi görüşmeler tamamlandıktan sonra Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa, şehrin sorunlarını yerinde görmek amacıyla şehrin farklı yerlerinde incelemelerde bulundular. Bu incelemeler sırasında bizzat yerinde tespit ettiği bir aksaklığı anında Başvekil İsmet Paşa'ya özel bir mektupla bildirdi⁹¹. O'nun devlet işlerinin yürütülmesindeki hassasiyetini ortaya koyan bu mektupta özetle; Tokat'ta kaldığı bir günlük süre içinde hükümet işlerini denetlediğini; özellikle göçmen vatandaşların şikayetlerini dinlediği ve konuyla yakından ilgilendiğini, ancak göçmen vatandaşların çok ciddi sorunlar yaşadığı ve bu sorunların henüz bir çözüme kavuşturulamadığı ifade edilmekteydi.

Mektup incelendiğinde, sadece şikayetle yetinilmediği ve çözüm yollarının önerildiği görülmektedir. İşsiz durumda olan göçmenlerin yok-

84 Bazı tanıkların ifadelerine göre bu karşılama şehre bir saat mesafede yapılmıştır.

85 Nuri ONAT, *Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'in Paşa'nın Sonbahar Gezileri*, İstanbul 1984, s.116

86 *Hakimiyeti Milliye*, 26 Eylül 1924, No:1231.

87 Mustafa Kemal Paşa ile birlikte Anadolu'ya geçen Mustafa Vasfi Bey hakkında çalışmamızın sonunda ayrıca yer verilecektir

88 Mehmet ÖNDER, *Atatürk'ün Yurt Gezileri*, s.337.

89 *Cumhuriyet*, 26 Eylül 1924, No:140.

90 *Cumhuriyet*, 27 Eylül 1924, No:141.

91 Abdullah İlgazi, “Atatürk'ün Bilinmeyen Bir Mektubu”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı: 49, s. 82-83 ve EK:1; Ayrıca bkz: *Cumhuriyet Arşivi*, Başbakanlık Özel Kalem Evrakı, K. No: 40, D. No: 237, B. No: 17(1)

luk içinde bulunduğu, kendilerine ayrılan toprakların henüz verilmediğini ve hatta devlet memurları tarafından kullanılmakta olduğu; başta iskan müdürü olmak üzere il yöneticilerinin buna göz yumduğu ve sorumluların mutlaka cezalandırılması gerektiği şeklindeki talimatları öne çıkan önemli noktalar.

Hükümet'in başında bulunan İsmet Paşa'nın bu olumsuzluklara kayıtsız kalmadığı ve gereğini yaptığı, iki gün sonra Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya arz edilen telgraftan anlaşılmaktadır. Bu telgrafta, Cumhurbaşkanını tarafından tespit edilen sorunları giderilmesi için gerekli emirlerin verildiği ve sorumlular hakkında da gerekli işlemlerin başlatıldığı açıkça yer almaktadır⁹².

26/27 Eylül gecesini Tokat Mebusu Mustafa Beyin evinde geçiren Mustafa Kemal Paşa ertesi gün Sivas'a hareket etti⁹³.

2. Atatürk'ün Tokat'a Beşinci Gelişleri(18-19 Eylül 1928)

Harf devriminin⁹⁴ heyecanlı günlerinde, Gazi Mustafa Kemal Atatürk Tokat'ı bir kez daha ziyaret etti. Gerçekleştirdiği inkılapların içinde Türkiye'yi çağdaş uygarlığa eristirecek en önemli ve aynı zamanda en zor işlerinden birini daha gerçekleştirmeye çalışan O büyük insan, Latin harflerine geçişi yerinde görmek için yine uzun bir yurt gezisine çıkmıştı. Samsun'dan hareketle vatandaşların coşkun ve candan tezahüratları ara-

92 Abdullah İlgazi, **a.g.m.**, s.84 ve Ek: 2.

93 **Hakimiyeti Milliye**, 28 Eylül 1924, No:1232; **Akşam**, 28 Eylül 1924, No:2140.

94 Türkiye Cumhuriyeti'nin mimarı ve önderi Gazi Mustafa Kemal Atatürk, bu devrimin amacını şöyle dile getirmektedir: "... yeni Türk harflerini çabuk öğrenmelidir. Türk harflerini her yurttan, kadına, erkeğe, hamala, sandalcıya öğretiniz. Bunu yurtseverlik ve ulusseverlik ödevi biliniz. Bu ödevi yaparken düşünelim ki bir ulusun, bir sosyal topluluğun yüzde onu yirmisi okuma yazma bilir, yüzde sekseni bilmezse bu ayıptır. Burada insan olarak utanmak gerek. Bu ulus, utanmak için yaratılmış bir millet değildir. Övünmek için yaratılmış, tarihi övünçlerle dolu bir ulustur. Ama ulusun yüzde sekseni okuma yazma bilmiyorsa bu yanlış bizde değildir. Türkün karakterini anlamayarak kafasını bir takım zincirlerle saranlarıdır. Artık geçmişin yanlışlarını kökünden temizlemek zorundayız. "(Bkz. Emin ÖZDEMİR, "Yazı Devriminin Getirdikleri", **Türk Dili**, 326(1978), s.541.)

sında Amasya'ya geldi. Burada Amasya'nın Ulusal Kurtuluş Savaşı'ndaki yeri ve önemini anlatan uzun ve heyecanlı bir konuşma yaptı⁹⁵.

Mustafa Kemal Atatürk, saat 20.00'de Turhal'a geldi. Gece olmasına rağmen kendilerini bekleyen binlerce kişinin yakın ilgi ve tezahüratları arasında trenden indi ve otomobille Tokat'ta hareket etti. Refakatlerinde Başvekil İsmet Paşa, Sıhhiye Vekili Refik, Cumhuriyet Halk Fırkası Umumi Katibi Safvet, Gaziantep Mebusu Kılıç Ali, Kütahya Mebusu Nuri, Bolu Mebusu Cevat Abbas, Yozgat Mebusu Salih, Sinop Mebusu Recep Zühtü, Rize Mebusu Hasan Cavit olmak üzere saat 22.00'de Tokat'a geldiler. Vakit gece olmasına rağmen büyük tezahüratlarla karşılandılar ve ikametlerine ayrılan Belediye binasına geçtiler⁹⁶. Gazi ve beraberindekilerin Tokat'ta kaldıkları gece fener alayı düzenlenmiş ve bu çöşku sabaha kadar devam etmiştir⁹⁷.

Ertesi gün Cumhurbaşkanı ve beraberindekiler saat 10.00'da büyük tezahüratlar arasında Hükümet konağına gelerek, Vilayet Meclisi toplantı salonunda devlet memurları ve halk temsilcileriyle görüşmelerde bulundu. Görüşmeler sırasında salonda bulunanları yeni harflerden imtihan etti ve sonuçtan memnun kaldığını da açıkça ifade etti⁹⁸. Saat 13.00'e kadar süren görüşmelerden sonra, Başvekil ve maiyeti öğle yemeği için Tokat Mebusu Mustafa Vasfi Bey'in evine geçti. Öğle yemeği burada yendikten sonra saat 15.30'da Sivas'a gitmek üzere Tokat'tan ayrıldı. Gazi Mustafa Kemal Paşa Tokatlılar tarafından kendisine yakışır bir şekilde uğurlandı.

3. Atatürk'ün Tokat'a Altıncı Gelişleri(21-22 Kasım 1930)

Cumhuriyetimizin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Tokat'a üçüncü ve son gezisi, 21 Kasım 1930'da gerçekleşti. Kayseri'den

95 Hakimiyet-i Milliye, 26 Eylül 1928, No:2592.

96 Hakimiyet-i Milliye, 19 Eylül 1928, Sayı:2585.

97 Halis Turgut (ASARKAYA) CİNLİOĞLU, Kurtuluş Savaşı günlerinde genç yaşına rağmen, Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti Tokat Şubesi'nin yazışmalarını bir süre yürütmüş ve bir çok önemli olaya tanık olmuştur.

98 Hakimiyet-i Milliye, 19 Eylül 1928, No: 2585.

başlayan ve Trabzon'a kadar sürecek olan bu yurt gezisinin amacını yine bu geziye katılan Ahmet Hamdi Başar⁹⁹ şu şekilde açıklamaktadır:

“Atatürk'ün geniş ölçüde yapacağı bu seyahatin hususi bir hedefi vardı: Serbest Fırka hadisesi memlekette idareden memnun olmayanların çokluğunu ortaya koymuştu. Her taraftan şikayetler yükselmekteydi. Bunların hepsini hocalar, mürteciler ve saire yapıyor denemezdi. Çünkü her şikayet madde gösterilerek yapılıyordu... İşte 1930 senesi İkinciteşrin(Kasım) ayının 11 inci pazartesi akşamı Ankara istasyonundan Kayseri'ye doğru mütahassıs bir heyetle beraber, hareket eden Atatürk, işlerin iyi gitmediğini ve müdahale lazım geldiğini ancak yakın zamanda anlamış olarak seyahate çıkıyordu”¹⁰⁰.

Sivas'taki incelemelerini tamamladıktan sonra saat 10.30'da Tokat'a gelen Atatürk, Belediye meydanında büyük bir törenle karşılandı¹⁰¹. Karşılama töreninden sonra Belediye binasına geçildi¹⁰². Öğle yemeği burada yendikten sonra Belediye Başkanı¹⁰³ tarafından kendilerine Tokat ilinin sorunları hakkında bilgi verildi. Cuma tatili olduğundan dinlenmek üzere Tokat Mebusu Mustafa Bey'in evine geçildi¹⁰⁴.

Ertesi gün halkın ileri gelenleriyle görüşmelerde bulunan Atatürk, erken saatlerde Turhal'a geçti. Turhal'da kadın-erkek büyük bir kalabalık tarafından karşılandı. Karşılama törenine Amasya'dan gelen Vali, Mebuslar, Belediye Başkanı ve Kolordu Komutanı da katılmışlardı¹⁰⁵. Bu büyük ve coşkulu karşılama töreninden sonra hazırlanan özel bir trenle saat 12.30'da Amasya'ya geçti¹⁰⁶.

---

99 Ahmet Hamdi BAŞER, Cumhuriyet Halk Partisi ve Demokratik Parti'de görev almış Türk siyasal hayatının ilginç simalarından biri olmuştur. Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren Milli Ticaret Birliği, İstanbul Liman İnhisarı, İstanbul Yayın İstihlak Kooperatifi ve İstanbul Tüccar Derneği'nin kuruculuğunu yapmıştır. Atatürk'ün yanında katıldığı gezi sırasında ülke sorunları karşısında oluşan görüşleri daha sonraki yaşamlarında belirleyici olmuştur.

100 Ahmet Hamdi BAŞER, *Atatürk'le Üç Ay ve 1930'dan Sonra Türkiye*, İkinci Bası, Ankara 1981, s.21.

101 *Hakimiyet-i Milliye*, 23 Kasım 1930, No:3363.

102 *Akşam*, 23 Kasım 1930, No:4353.

103 AŞIROĞLU, Ömer:

104 Bkz. *Cumhuriyet*, 22 Kasım 1930, No:2350; *Akşam*, 23 Kasım 1930, No:4353.

105 *Cumhuriyet*, 23 Kasım 1930, No:2351.

106 *Hakimiyet-i Milliye*, 23 Kasım 1930. No:3363; *Vakit*, 23 Kasım 1930, No:4625.

Mustafa Kemal Atatürk'ün bu geziyle ilgili hazırlanan notları incelendiğinde, Tokat'ın iki önemli konuyla gündeme geldiğini görmekteyiz. Bunlardan birincisi, tütün üreticisinin şikayetleriyle ilgilidir¹⁰⁷. Ellerinde fazla miktarda eskimiş ve yıpranmış tütün bulunan köylüler, bu tütünlerin inhisar idaresi¹⁰⁸ tarafından satın alınması konusunda başvuruda bulunmuşlardır. Konuyla yakından ilgilenen Atatürk, söz konusu tütünlerin 1927 ve 1928 yıllarına ait tütünler olduğunu ve ekonomik açıdan bir değer ifade etmediğini anladıktan sonra köylülerin bu isteklerini kabul etmemiştir.

Tokat'la ilgili diğer önemli bir konu ise, gerek burada gerekse bölgede görülen fare tahribatının ekinler üzerinde yol açtığı zarardır¹⁰⁹. Karadeniz Bölgesi'nde olduğu gibi Tokat ve özellikle Kazova'da fare tahribatı nedeniyle ekinler büyük zarar görmüş, tarla sahipleri ekonomik yönden büyük büyük sıkıntılarla karşı karşıya kalmışlardır. Resmi makamlardan istenmesine rağmen henüz herhangi bir kimyasal ilaç alamadıklarını söyleyen köylüler, yeni yılda ekecek tohumlarının dahi bulunmadığından şikayet etmişlerdir. Konuyu yakından inceleyen Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk, gerekli incelemeler yapıldıktan sonra zarar görenlere gerekli tohumun ve ilaçların gönderilmesi, Ziraat Bankası borçlarının ise yarısının ertelenmesi konusunu Hükümete bildirmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk tarafından 22 Kasım 1930 tarihinde Samsun'da yazılan ve Başvekil İsmet Paşa'ya hitaben yazılan konuyla ilgili telgrafa¹¹⁰ verilen 23 Kasım 1930 tarihli yanıt aşağıdaki şekildedir:

“Başvekâletten mevruz Ankara 23/XI/931
tarihli telgraf suretidir

1- Havzadaki arazi vergisi için Samsun defterdarlığına Maliyeden emir verilmiştir.

2- Tohumluk Ziraat Bankası nezdinde takib ediliyor. Mahalli sandıklara merkezden para gönderilecektir.

107 Cumhuriyet Arşivi, CHP Evrakı, K.No.:34, B.No:142.1(39).

108 Tekel idaresi

109 Aynı arşiv, 490.01.34.145(39).

110 Aynı arşiv, 490.01.34.145(39-40).

3- Traktörlerin değiştirilmesine kadar geçen seneden tenzilat yapılmaksızın muafiyetli gaz verilmekte devam olunacaktır. İktisat vekaletinin bu mealde tebligat yapacağı maruzdur.

Başvekil
İsmet “111

4. Mustafa Vasfi BEY¹¹²

Atatürk'ün Cumhuriyet döneminde Cumhurbaşkanı sıfatıyla Tokat'a yaptığı geziler sırasında ikamet ettiği ev, Mustafa Vasfi Süsoy'a aittir. Ayrı tarihlerde gerçekleşen üç ayrı gezide de bu evde kalması anlamlı ve adı geçen şahsın Kurtuluş Savaşı'ndaki yeri ile ilgilidir. Mustafa Vasfi SÜSOY, Samsun'a çıkmak üzere İstanbul'dan ayrıldığı andan itibaren Mustafa Kemal Paşa'nın yanında yer almış ve önemli katkılarda bulunmuştur.

Türkiye Büyük Meclisi sicil kayıtlarına göre Mustafa Vasfi SÜSOY'un kısa biyografisi şu şekildedir:

“Piyade yüzbaşı Mustafa Vasfi SÜSOY, 1876'da Tokat'ta doğdu. Kehpazzâde Osman Efendi'nin oğludur. Annesi Nefise Hanım'dır. Mustafa Vasfi, ilk ve orta öğrenimini Tokat'ta tamamladı ve daha sonra askerlik mesleğini seçti. Alaydan yetişerek subay oldu. Uzun dönem Kuzey ve Güney Arnavutluk'ta, Edirne bölgesinde ve Doğu vilayetlerinde askeri görevlerde bulundu. I.Dünya Savaşı'nın başlangıcından itibaren Mustafa Kemal Paşa'nın maiyetinde karargah subaylığı yaptı. Dolayısıyla, 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal Paşa ile birlikte Samsun'a çıktı ve vatanın bağımsızlığına yönelik çalışmaların içinde bulundu. Binbaşılığa terfi ettikten kısa bir süre sonra emekliye ayrıldı. Mustafa Kemal Paşa'nın himayesi ile Birinci Dönem'den ölümüne kadar yani ikinci üçüncü ve dördüncü dönemlerde Tokat'dan milletvekili seçildi. Hayatının son yıllarında ileri derecede şeker hastalığına tutulan Mustafa Vasfi Bey'in rahatsızlığı uzun sürmüş ve 10 Ekim 1934'te Ankara'da vefat etmiştir”¹¹³.

111 Aynı arşiv, 490. 01. 34.145.1(40).

112 SÜSOY, Mustafa Vasfi.

113 Bkz. Türkiye Büyük Millet Meclisi, 404 nolu sicil.

Birinci Dünya Savaşı sırasında İstanbul'da bulunan Mustafa Vasfi Bey, Mustafa Kemal Paşa'nın 9.Ordu Müfettişi olarak görevlendirilmesinden itibaren O'nun emrinde bulundu ve Bandırma Vapuru'nda yer alanların içinde yer aldı¹¹⁴. Karargah komutanı olarak görevi Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışına kadar devam etti. İstanbul Hükümeti tarafından 9 Ekim 1919'da yaş haddinden emekliye sevk edilmesine rağmen Ankara Hükümeti bu kararı tanımadı¹¹⁵.

Mustafa Vasfi Bey'in Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne seçilmesi sırasında da ilginç olaylar yaşandı. Uzun süre Tokat dışında yaşadığı ve yörenin sorunlarını bilmediği gerekçesiyle milletvekili adaylığına karşı çıkıldı. Hatta okur-yazar olmadığı şeklinde asılsız söylentilerle karşı karşıya kaldı¹¹⁶. Aleyhinde ortaya atılan söylentilerin etkili olması sonucu ilk seçimlerde milletvekili seçilemedi. Seçimi kazandığı halde istifa eden Şeyh Şükrü ve onu izleyen Hoca Fehmi Efendi'nin yerine Tokat Milletvekili seçildi¹¹⁷.

29 Nisan 1920'de Büyük Millet Meclisine katılan Mustafa Vasfi Bey, Mustafa Kemal Paşa'ya yakın çizgide yani Birinci Grup içerisinde yer aldı ve birçok önemli komisyonlarda yer aldı¹¹⁸. Bu ilk yasama döneminde aktif olarak çalışmalara katıldı. İkinci, Üçüncü ve Dördüncü Dönem milletvekili seçimlerinde de Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne giren Mustafa Vasfi Bey, 12 Aralık 1923'te verdiği bir dilekçe ile Birinci Dünya Savaşı sonunda kıdemli yüzbaşı olduğunu, daha sonra bir süre staj görerek binbaşılığa terfi ettiğini, ancak; Mustafa Kemal Paşa ile birlikte

---

114 Fethi TEVETOĞLU, *Atatürk'le Samsun'a Çıkanlar*, Ankara 1971, s.249; Fahri ÇOKER, *Türk Parlamento Tarihi*, Milli Mücadele ve TBMM I.Dönem, Cilt: III, Ankara 1995, s. 915.

115 Fahri ÇOKER, a.g.e., s.916; TBMM Arşivi 404 Numaralı Tercümeihal Kağıdı.

116 Halis ASARKAYA (CİNLİOĞLU), *Ulusal Savaşta Tokat*, Tokat 1936, s.42.

117 Sacit İBRAHİMOĞLU, *Türkiye Büyük Millet Meclisi*, Ankara 1968, s.52; F.TE-VETOĞLU, a.g.e., s.249.

118 İrşad, Orman, Madenler, Milli Savunma ve Dilekçe Komisyonlarında çalışmış ve Birinci Dönem içerisinde 6'sı gizli oturumlarda olmak üzere 22 konuşma yapmış ve bir kanun tasarısı hazırlamıştır.

Samsun'a çıkması ve Ulusal Kurtuluş Savaşı'na katılması üzerine İstanbul Hükümeti'nce terfi ettirilmeden emekliye sevk edildiğini ifade ederek binbaşılığa terfi ettirilmesi gerektiğini bildirdi. Mustafa Vasfi Bey'in bu isteği gizli bir oturumda görüşüldü ve hazırlanan mazbata oylanarak kabul edildi. İlgili kanun gereği Mustafa Vasfi Bey, binbaşılığa terfi ettirildi¹¹⁹.

Son yıllarında yakalandığı şeker hastalığı nedeniyle 10 Ekim 1934 tarihinde Ankara'da vefat eden Mustafa Vasfi Bey, evli ve üç çocuk babasıydı.

Hakimiyet-i Milliye'de, O'nun ölümü üzerine resmiyle birlikte şu yazı yayınlanmıştır:

"Mustafa Bey, Büyük Harb'de Gazi Hazretleri'nin ordu kumandanlıkları zamanında bütün cebhelerde maiyetlerinde bulunmuş, kendini çok evvelden Gazi ve vatan hizmetine vakfetmiştir. Milli Mücadele'nin ilk gününden beri Büyük Şef'in izinden ayrılmayan Mustafa Bey, dürüst ve temiz olduğu kadar sevimli, neş'eli bir zatdı. Açık yürekliliği ile tok- sözlülüğü Meclis içinde büyükler yanında ona ayrı bir kıymet verdiriyodu. Çok samimi ve öz memleket şivesiyle konuşmasından duyulan zevk ayrı bir şeydi"¹²⁰.

Mustafa Vasfi, uzun dönem Atatürk'ün hizmetinde bulunmakla övünç duyduğunu şu sözlerle açıklıyor:

"Memleketin yer yer düşman kuvvetler tarafından haksız yere işgali sıralarında Gazi-i Muhterem ve Reis-i mübeccelemiz¹²¹ Mustafa Kemal Paşa Hazretleri ile birlikte Anadolu'ya geçtim. Mücadele-i Milliye esnasında Ferit Hükümeti tarafından yapılan Tahdîd-i-sin¹²² Kanunu ile

119 TBMM Gizli Celse Zabıtları, Cilt:I, Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1985, s.364-366

120 Hakimiyet-i Milliye, 12 Ekim1934, No: 4749, s.1-2

121 Yüceltilmiş, saygı gösterilmiş, yüce, ulu

122 yaş haddi

takaüde sevkedildim, istiklâl ve istiklâli vatan gayesiyle müteşekkil Büyük Millet Meclisi'ne aza olarak geldim (Meclis'e iltihak târihi: 29 Nisan 1336) ve şerefli vazife ile halen çalışmaktayım..."¹²³

Sonuç

Mustafa Kemal Paşa Kurtuluş Savaşı yıllarında Tokat'ı üç defa yukarıda açıklamaya çalıştığımız nedenlerle ziyaret etmiş; halkı aydınlatmış, ülkenin geleceğiyle ilgili insanların zihinlerinde oluşan tereddütleri ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Coğrafi konumu nedeniyle geçiş yolu üzerinde yer alan Tokat, bir çok önemli kararların alındığı ve hazırlıkların yapıldığı yer olmuştur. Tokat halkı Kurtuluş Savaşı'nın zor ve sıkıntılı günlerinde Atatürk'ü yalnız bırakmamış ve her türlü maddi ve manevi desteği sağlamıştır. Gazi Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra gerçekleştirdiği yurt gezilerinde de, Tokat'a ve Tokatlılara yakın ilgi göstererek, ülkemiz en zor günlerini yaşarken burada gördüğü desteği ve fedakarlıkları unutmadığını açıkça ortaya koymuştur

Ulusal Kurtuluş Savaşı'nda Atatürk'ü yalnız bırakmayan Tokat halkı, Cumhuriyet döneminde de O'nun devrimlerine sahip çıkmış ve her defasında bu büyük insanı bağrına basmıştır. Gazi Mustafa Kemal Atatürk, Cumhuriyet döneminde Tokat'ı üç kez ziyaret etmekle, ülkemiz en zor günlerini yaşarken Tokatlıların göstermiş oldukları destek ve fedakarlıkları unutmadığını açıkça ortaya koymuştur. O'nun yurt gezileri sırasında karşılaştığı sorunları mahallinde çözmeye çalıştığını da bu arada hatırlamak gerekir. Atatürk'ün bu yurt gezilerini uzman bir heyetle birlikte gerçekleştirmesi ve gezi sonuçlarının çeşitli Bakanlıklara ait müfettişlerce incelendikten sonra kaleme alınması bu gezilerin bir başka önemli yanını ortaya koymaktadır. Acil görülen bazı sorunların derhal Hükümet'e yazılarak çözüm aranması ve sonuç alınması da Cumhurbaşkanlığı ile Hükümet'in örnek bir uyum içinde çalıştığını göstermektedir. Bu uyum, Atatürk dönemi Türkiye'sinde kısa zamanda büyük işler başarılmış olmasının en önemli etkenlerinden birini oluşturmaktadır.

123 Fethi TEVETOĞLU, a.g.e., s.249.

EK : 1/a

تاریخچه . محکم بیوز در ان ایستادیم محکم بیوز
در میان جوی

تو که تو قاده اجماع اید به بجز مسلمانه و هدایت الهیه اوزیه قسم اید
زود آئی نقراتی انجا نماندند
فنا که بی متفوقه هیه اورد دستای طرفنده نوکیا صحتک حامد بزیر
حد و جنبه ایصال ایدله من بی بیچین وقایتک حدوده سبب بکانه تقه اولوننده در
معدله یوز طرفنده کی کوریننه نازده جهلک کیدیه استمال باعث اولامدن
محمیه بدیدنه ناچه ایدیه صلواتک اساسات خارلای ده و طوبیه براسیدار
بایدیک تقصیر در ان ایستادیم جریانه اولوننده

آله و آئی تقصیر از میراتهای و بره دلیده اجا ایدیه بیای و نظام
کوتوبیه بره سید کی علم بر سیکای و اساسات عمارتی اهدا ایدیه دستور ساس
در ان ایستادیم چه یقه حرکات انجا اولوننده اعلون اولوننده صره ده اولوننده کور
سوزدی متقد با سانه و با ایدیه نه بز چنانلای ده و سید و سراج کله ایستاد
با ایدیه آیه آوریای کورس اهنبا صدده علم ان پنه دس مدیت و ره و اولوننده
بار ارض اللهه که بیچینه هر قدر اولوننده بر کورنده بیچنده جهلنا بیه و ایستاد اولوننده
و قدر حق تمام بولیفه سوزی اولوننده اولوننده کیه اولوننده و ایستاد اولوننده
چاه و دام ایدیه سینه تقصیر بر لایب ویردیندن

مملکت و کمال سینه اولوننده استقامت سوزی
و سینه اولوننده مملکتک هقد و سینه اولوننده و کل لونه سینه اولوننده و سینه اولوننده
سینه اولوننده اولوننده اولوننده اولوننده اولوننده اولوننده اولوننده اولوننده
محمیه سینه اولوننده اولوننده اولوننده اولوننده اولوننده اولوننده اولوننده اولوننده
اولوننده اولوننده اولوننده اولوننده اولوننده اولوننده اولوننده اولوننده اولوننده

Handwritten text in Urdu script, appearing to be a list or a collection of notes. The text is written in a cursive style and is somewhat difficult to read due to the handwriting and the quality of the scan. It seems to contain several lines of text, possibly organized into sections or paragraphs. The text is written in Urdu script.

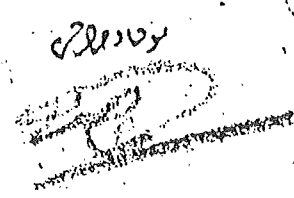
EK : 1/b

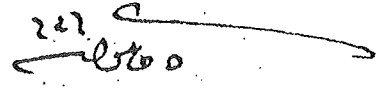
ATATÜRK'ÜN TOKAT GEZİLERİ

EK : 1/c

بونا بیک نومه و خاورانده و دویک سب حال اینک بونجه واری لایم موزره
 بیید صحت اورزه ایرونک سدیجی حلاله شینه لونی ازانی عهد اوجج علی بیک
 صاع / یقین لیسنده اجماع و قوعول جفا دارا نوقد مساعفه عقود اعصابه
 ارباب زاده و هابا و دروکه افغانه نام فقط اگاه اقصیه طوق و ریادت

۲۲۲ زعمه بانه بن الله صاع
 ۲۲۱

نوحه

۲۲۱

EK : 2

Handwritten document with a header table and several lines of text.

Tarih: 15/05/2015		Durum: Çözüm bulunmuş		Lokasyon: ...	
...	...	...	...	...	...

Handwritten text below the table:

...
...
...
...
...
...
...

EK : 3

1313
 1314
 1315
 1316
 1317
 1318
 1319
 1320
 1321
 1322
 1323
 1324
 1325
 1326
 1327
 1328
 1329
 1330
 1331
 1332
 1333
 1334
 1335
 1336
 1337
 1338
 1339
 1340
 1341
 1342
 1343
 1344
 1345
 1346
 1347
 1348
 1349
 1350
 1351
 1352
 1353
 1354
 1355
 1356
 1357
 1358
 1359
 1360
 1361
 1362
 1363
 1364
 1365
 1366
 1367
 1368
 1369
 1370
 1371
 1372
 1373
 1374
 1375
 1376
 1377
 1378
 1379
 1380
 1381
 1382
 1383
 1384
 1385
 1386
 1387
 1388
 1389
 1390
 1391
 1392
 1393
 1394
 1395
 1396
 1397
 1398
 1399
 1400

اسیانی سفیری جنابان ترک انانی

اسیانی سفیری جنابان ترک انانی... اس کی ملک اور منہدی کے عشق و دوستی و وفا و ناصرت... اس کی ملک اور منہدی کے عشق و دوستی و وفا و ناصرت... اس کی ملک اور منہدی کے عشق و دوستی و وفا و ناصرت...

موصول مذاکرہ میں مہم پر صفحہ چہ کردی

موصول مذاکرہ میں مہم پر صفحہ چہ کردی... اس کی ملک اور منہدی کے عشق و دوستی و وفا و ناصرت... اس کی ملک اور منہدی کے عشق و دوستی و وفا و ناصرت...

علم مزہ ناصل جالی شورہ؟

علم مزہ ناصل جالی شورہ؟... اس کی ملک اور منہدی کے عشق و دوستی و وفا و ناصرت... اس کی ملک اور منہدی کے عشق و دوستی و وفا و ناصرت...

تورک اسیانی معاہدہ می

تورک اسیانی معاہدہ می... اس کی ملک اور منہدی کے عشق و دوستی و وفا و ناصرت... اس کی ملک اور منہدی کے عشق و دوستی و وفا و ناصرت...

رمین مہم میں سولہ

رمین مہم میں سولہ... اس کی ملک اور منہدی کے عشق و دوستی و وفا و ناصرت... اس کی ملک اور منہدی کے عشق و دوستی و وفا و ناصرت...

تورک اسیانی معاہدہ می

تورک اسیانی معاہدہ می... اس کی ملک اور منہدی کے عشق و دوستی و وفا و ناصرت... اس کی ملک اور منہدی کے عشق و دوستی و وفا و ناصرت...

اس کی ملک اور منہدی کے عشق و دوستی و وفا و ناصرت... اس کی ملک اور منہدی کے عشق و دوستی و وفا و ناصرت... اس کی ملک اور منہدی کے عشق و دوستی و وفا و ناصرت...

EK : 7

تاریخ انتشار	۱۱ آذر ۱۳۰۶
شماره	۳
قیمت	۱۰۰۰
محل	تهران

تاریخ انتشار	۱۱ آذر ۱۳۰۶
شماره	۳
قیمت	۱۰۰۰
محل	تهران

زارو آغاك تاطقی

خارج ایتالیا میں دن گذاریدیل
زارو آغاك تاطقی اور ایشو

زارو آغاك

زارو آغاك تاطقی اور ایشو

جمعیت اقوام موصل مستهلک مذاکره قرار ویردی

گور بار و رفتی یک جمعیت اقوامک موصل مستهلک مذاکره قرار ویردی

مسلر و دها ای نرین و قیمت ایجور تأثیر و تبلیغ ای بحکم دور

چون اقوام موصل در وقت سمرقند، در وقت سمرقند، در وقت سمرقند... (The text continues with a detailed account of the political and social conditions in Mosul, mentioning the impact of the war and the role of various groups.)

70 یاشنده رطبله

سازمینک شهر پروردگار ساری

گورن کلانق هرکون دست کورد

رزا بی آغاك ایشو

رزا بی آغاك ایشو

مکتب و خواجها

مکتب و خواجها

مکتب و خواجها... (The text discusses the state of education and the role of teachers and students in the region.)

کورد حمالک کین ای ناص اولدی

دود حرمخان قوفاک شخت افران دود کون آلیشک تهرمارک

کورد حرمخان قوفاک شخت افران دود کون آلیشک تهرمارک

دود حرمخان

دود حرمخان

غازی پشادون کجه 'توفان' ده قالدیلر

پاشا سترگی اولدی آغاق آسپوده، ای لیلک ساینده، مهم بر قشوروشل

و تکیسه و دایر ای قیج، خیل، دایر ای بخت ایشلارو

پاشا سترگی اولدی آغاق آسپوده، ای لیلک ساینده، مهم بر قشوروشل

پاشا سترگی اولدی آغاق آسپوده، ای لیلک ساینده، مهم بر قشوروشل

کورد حرمخان قوفاک شخت افران دود کون آلیشک تهرمارک... (Continuation of the article about Doda Hirm Khan, detailing his military and administrative activities.)

غازی پشادون کجه 'توفان' ده قالدیلر... (Continuation of the article about the 'Tufan' (storm) and the fate of the Gazi Pashas, discussing the challenges they faced.)

مکتب و خواجها

مکتب و خواجها

مکتب و خواجها... (Continuation of the article about education and the role of teachers and students, discussing the impact of the war on the educational system.)

EK : 9

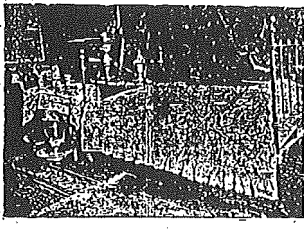
14 İnci Yıl No. 4624 22 Teşrinisani, 1930 Cumartesi Sayı 261 Kırık

VAKIT

Bugün Çocuk Bayramı

Sporadaki İkilik Bertaraf Oldu

Gazi Hz. Tokatta Dün cuma olduğundan bugün halkla temas. edeceklerdir

Müh. okulları müdürlüğünde bir toplantı. Gazi Hz. Tokat'ın yanlarında.

Maliye vekili
Şehit vaktinde doğmuş gümüşlerdir. Ankara, 21 — Bu müddetleri beraber rahatsız bulunan Maliye vekili Sarıoğlu Şakir bey toplantıya yapmak üzere davet edildi. Ali Beyler ve Hıfzı Ömer beylerle diğer muhaseşerler Ekspresle İstanbul dönmüşlerdir.

Muhaseşerler, abhkiye vekili Dr. Refik bey ve maliye vekilininin tabii müdeviri Ekrem Şerif beyo buzo ile yapıldıkları konuşulmuş meclisinde hastalık teşhisi ile derseyle ilgili ve abhvi abhviyininin selaha doğru gümüşte olduğu kanaatini belirtmişlerdir.

Röportaj ve kan tabii iyi neticeler vermiştir. Doktorlar, hastayı birkaç gün iyileştirmekle meşgul olmuşlardır.

Şakir beyin iyileşmesi sonra da bir müddet istirahatetmeğe olduğu bildirilmiştir.

Ali ve Cemil Beyler İstanbulda halk firması teşkilatını tetkik edecek olan heyet dün gelmiş ve işe başlamış

Ali Bey muharririmize mühim beyanatta bulunmuş.

Müh. okulları müdürlüğünde bir toplantı. Gazi Hz. Tokat'ın yanlarında.

Sıra II (A. A.) — Gazi Hz. Tokat'ın müdürlüğünde bulunan okulların İstanbulda hareket ettirileceğidir.

Tokat, II (A. A.) — Rüştiye okullarının müdürlüğünde bulunan okulların İstanbulda hareket ettirileceğidir. Gazi Hz. Tokat'ın yanlarında.

Müh. okulları müdürlüğünde bir toplantı. Gazi Hz. Tokat'ın yanlarında.

Sporcuları barıştırdık

Gazetemizin müdürü Hakkı Tarık B. tarafından tesbit edilen formül her iki tarafca da kabul edildi İstanbul muntakasına genç ve şimdive kadar birinci planda vazife almamış sporcular geliyor

Sporcuların İstanbulda bir toplantı. Hakkı Tarık B. tarafından.

Müh. okulları müdürlüğünde bir toplantı. Gazi Hz. Tokat'ın yanlarında.

Kuponlarımız çekilmeğe başlandı

Dün bir takım okuyucularımız hediyelerini aldılar

Bugün de keşideye devam olunacaktır

Dün hediye terüp müsabaka kuponlarımız keşideye saat 12.00'de başlandı. Yücelere kazandı müsabaka gelecek kuralı altında, kazananlar tebrikler ve hediye eden hediyelerini

İstanbulda bir toplantı. Hakkı Tarık B. tarafından.

Müh. okulları müdürlüğünde bir toplantı. Gazi Hz. Tokat'ın yanlarında.

Sıra II (A. A.) — Gazi Hz. Tokat'ın müdürlüğünde bulunan okulların İstanbulda hareket ettirileceğidir.

Tokat, II (A. A.) — Rüştiye okullarının müdürlüğünde bulunan okulların İstanbulda hareket ettirileceğidir. Gazi Hz. Tokat'ın yanlarında.

Müh. okulları müdürlüğünde bir toplantı. Gazi Hz. Tokat'ın yanlarında.

Halk firması İstanbul teşkilatını tetkik ve selaha muvafık olan Cemil beylerin müdürlüğünde bulunan okulların İstanbulda hareket ettirileceğidir.

Ali Bey muharririmize mühim beyanatta bulunmuş.

Sıra II (A. A.) — Gazi Hz. Tokat'ın müdürlüğünde bulunan okulların İstanbulda hareket ettirileceğidir.

Tokat, II (A. A.) — Rüştiye okullarının müdürlüğünde bulunan okulların İstanbulda hareket ettirileceğidir. Gazi Hz. Tokat'ın yanlarında.

Müh. okulları müdürlüğünde bir toplantı. Gazi Hz. Tokat'ın yanlarında.

V. A. K. - I - T
3 Numaralı terüp hediye kuponu No. 41

EK : 10

Kıyım müstakimimiz son gün... Hediyeleri devan ediyor... Kafedim kupa soğ gıdardır. Süt... on yediye kadar tevile devam olmaktadır.

VAKIT

Bu gün 12 sayfa Çocuk sayfaları

14 Ocak Yıl No. 4025

23 Teşvikiyatlı 1980 Pazır

Sayısı: 5. Kuruldu

Siddetli bir mahale

Musolini harpten bahsediyor İtalya Başvekiline göre tahdidi teslihat boy laflardan ibarettir

M. Musolini

İtalya başvekil Şeyh Musolini... 'A Avrupa'nın büyük bir vatanı...'

Şeyh Musolini daha sonra... 'A Avrupa'nın büyük bir vatanı...'

Agaoglu Yeni bir fırka tekkülüne ihtimal vermiyor.

Ankara, 22 (Telefon) - Agaoglu... 'Yeni bir fırka tekkülüne ihtimal vermiyor...'

Feldi Beyin kendisi... 'Feldi Beyin kendisi...'

Gazi Hz.

Dün akşam Amasyada... Ankara, 22 (A. A.) - Akademi... 'Gazi Hz. Amasya...'

Toklatın Amasyaya... Toklat, 22 (A. A.) - Halkın... 'Toklatın Amasyaya...'

Anasay Üste maklebi... Ankara, 22 (A. A.) - Halkın... 'Anasay Üste maklebi...'

Tetikki heyetleri

Tayın edilişkileri... Ankara, 22 (Telefon) - Halkın... 'Tayın edilişkileri...'

Millet meclisinde

Ankara, 22 (Telefon) - Meclis... 'Millet meclisinde...'

Maliye V. iyileşiyor

Ankara, 22 (Yakıt) - Maliye... 'Maliye V. iyileşiyor...'

Variatın müddürü

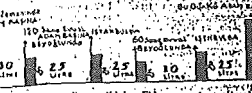
Ankara, 22 (Telefon) - Maliye... 'Variatın müddürü...'

V. A. K. I. T. 3 Ocak tarihli hediye kuponu No. 42

Şehirde günün meselesi

Su derdimiz nedir?

İstanbul Bizans zamanında 120... ne evel ne kadar su sarfedildi... bugün ne kadar?

İstanbul Şehir merkezi... 'İstanbul Şehir merkezi...'

Büyük su meselesi... 'Büyük su meselesi...'

Teknikite sızan... 'Teknikite sızan...'

İstanbul su... 'İstanbul su...'

İstanbul su... 'İstanbul su...'

İstanbul su... 'İstanbul su...'

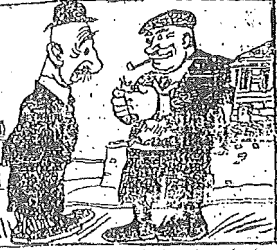
İstanbul su... 'İstanbul su...'

İstanbul su... 'İstanbul su...'

İstanbul su... 'İstanbul su...'

İstanbul su... 'İstanbul su...'

İstanbul su... 'İstanbul su...'

Nedir bu çehre... 'Nedir bu çehre...'

EK : 11

EME - N° 2351

3 NADİ
İNTERİ
mülki kâğıt
Cumhuriyet
121 No 216
Pazarları
okunması 12000
2025 N° 412

CUMHURİYET 22 TEŞVİHİS-1922

ABONE GERAYT
KİŞİSEL: 1000 K. 3700 K.
SİNGİLİ: 1400 K. 3700 K.
3 AYLIK: 400 K. 1200 K.
Nispeti her yerde
5 Kurşun

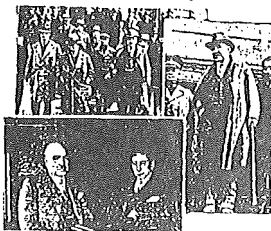
Cumhuriyet

İzazi Hz. Tokad'a Vasıl Oldular

İstanbul'da yeni teşkilât

Ali B. heyeti dün sabah şehrimize geldi.

Halk ile yakın temaslar yapılacak, heyetler yeniden intihap olunacak

İzazi Hz. Tokad'a Vasıl Oldular

İstanbul'da yeni teşkilât Ali B. heyeti dün sabah şehrimize geldi. Halk ile yakın temaslar yapılacak, heyetler yeniden intihap olunacak.

Soruyoruz!

İnsafın o yerde namı yok mu?

İnsafın o yerde namı yok mu? Soruyoruz!

Reisicumhur Hazretlerini seyahat Gazi Hz. "Tokad"da heyecanla karşılandılar

Reisicumhur Hz. "Tokad", da Mebuz Mustafa B. in hanesine misafir oldular

Reisicumhur Hz. "Tokad", da Mebuz Mustafa B. in hanesine misafir oldular. Tokat 21 (A.A.) - Reisicumhur Hz. saat on beşte Tokat'a geldi.

Gazi Hz. seyahat heyetinde

Sporcular birleşti

Altı saat devam eden bir içtimadan sonra...

Tavassut teşebbüsümüz nihayet müsbet bir neticeye iktiran etti

Sporcular birleşti. Altı saat devam eden bir içtimadan sonra...

Ses Kraliçesi

En güzel sesi Türk kadımı kimdir?

En güzel sesi Türk kadımı kimdir? Ses Kraliçesi

Ses Kraliçesi. En güzel sesi Türk kadımı kimdir?

931 Türkiye Güzelliği Kraliçesi kim olacak?

Güzel, resimlerimizi isimlerini kaydedtiğimiz fotoğraflerde çekirin z...

931 Türkiye Güzelliği Kraliçesi kim olacak? Güzel, resimlerimizi isimlerini kaydedtiğimiz fotoğraflerde çekirin z...

Güzel, resimlerimizi isimlerini kaydedtiğimiz fotoğraflerde çekirin z...

Hukuk Talehinin heyecanlı içtiması

Bir aya, eski heyetli idareyi, mahkemelik, diye tavsiif etti, müzakere bitirdi

Hukuk Talehinin heyecanlı içtiması. Bir aya, eski heyetli idareyi, mahkemelik, diye tavsiif etti, müzakere bitirdi.

Hukuk Talehinin heyecanlı içtiması. Bir aya, eski heyetli idareyi, mahkemelik, diye tavsiif etti, müzakere bitirdi.

Various small news items and advertisements at the bottom of the page.

EK : 12

Cumhuriyet

Yeni Kurumun... 1920... 12 Ocak 1920...

Bu gazete için... 1920... 12 Ocak 1920...

Orka... mu diye, bakıldı mı?

Resiscumhur Hazretlerinin seyahatleri Gazi Hz. dün gece coşkun tezahürat arasında Samsun'a muvasalat ettiler

Resiscumhur Hz. dün Tokat'tan Amasya'ya gelmişler ve akşam buradan hareket ederek Havza tarikhle saat 21'de Samsun'u teşgir buymuşlardır

Samsun 22 (Hırası) - Resiscumhur Hz. saat 21'de Samsun'a teşgir olmuş, İstanbul'dan gelen Resiscumhur Hz. Samsun'a gelmişlerdir.

Gazi Hz. Amasya'da Amasya 22 (A. A.) - Resiscumhur Hz. saat on beşikte Tokat'tan Amasya'ya hareket etmişlerdir.

Türkiye'nin Kraliyet İlk seçme müsabakası cumaları yapıldı

Son müsabaka da pazar günü yapılacak ve Kraliçe ifan edilecektir

Türkiye'de son şifalı en büyük müsabaka... Kraliçe'nin ifanı yapılacak.

Türk - İngiliz mahkemesinde Abdülhamidin emlakine ait davaya başlandı

Dünkü müdafaa çok hareketli oldu, kuvvetli müdafaa yapıldı

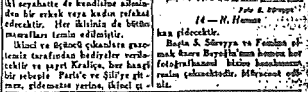
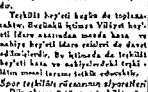
Abdülhamid'in emlakine ait davaya başlandı. Dünkü müdafaa çok hareketli oldu.

G. H. F. Teşkilat heyeti faaliyete geçti

G. H. F. Teşkilat heyeti faaliyete geçti. Heyet üyeleri çalışmalarına başlamışlardır.

1921 Türkiye güzelliği Kraliçesi kim olacak? Yeni kraliçe şubatta Paris'e, yavuz da cenubi Amerika'ya gidecek

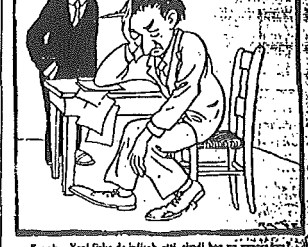
1921 Türkiye güzelliği Kraliçesi kim olacak? Yeni kraliçe şubatta Paris'e, yavuz da cenubi Amerika'ya gidecek.

Yavuz'un müdafiasında... Dünkü müdafaa çok hareketli oldu. Müdafilerin konuşmaları çok başarılıydü.

G. H. F. Teşkilat heyeti faaliyete geçti. Heyet üyeleri çalışmalarına başlamışlardır.

1921 Türkiye güzelliği Kraliçesi kim olacak? Yeni kraliçe şubatta Paris'e, yavuz da cenubi Amerika'ya gidecek.

YUNUS NADI

Eyyah... Vind fıkra de fıkra'nın en şifalı kısmıdır... Sebepni söyle...

EK : 13

Gazi Hz. bugün Tokatta halk ile temas edecek ve resmi daireleri ziyaret ediliyecektir.

AKŞAM

İzmirde yeni bir fırka teşkil için vuku bulan tegebülüs neilcesiz kaldı

Sayt 13 — No: 4553

İzmir 1934

PAZAR — 21 Eylül 1934

İzmir 1934

Fiyat 5 kuruş

Halk fırkasında yeni teşkilât

Fırkada teşkilâta başlanıyor

Tasfiye hakkındaki haberler doğru değildir. Fırkaya genç ve namuslu uzuvlar alınacaktır

Sehimsizdeki Halk fırkası teşkilâtine mevcut olanlar dışarıdan gelen Alihan Kafalıoğlu mebusu Ali beyi başkanlığında heyet teşkil edilmiştir.

Ali D. ve arkadaşları sehimsizdeki fırka ile alakalı olarak bazı yanlış haberler yaymışlar, bu yanlışlar geçtükçe kadar devam etmiştir.

Heyet teşkilâtinde çok sayıda aday da gösterildi. Heyet, başta Ali bey olmak üzere sehimsizdeki teşkilât heyetlerinin meclis üyeleri, fakülte mensupları ve diğer, hakkında malîyat olacaktır. Müşavirleri yakından gözetilecek, her esbabiyle ve senedle bir araya toplanarak işleri halledileceklerdir.

Bu teşkilât fırka alanlarında önce görüleceklerdir. Bununla beraber, bundan sonra işleri etkin bir şekilde yürütmek üzere bazı komisyonlar kurulacaktır. Bu komisyonlar, her bir alanda çalışacaklardır. Bu komisyonlar, her bir alanda çalışacaklardır. Bu komisyonlar, her bir alanda çalışacaklardır.

Teşkilat heyetinin toplanacağı Halk İhtisas meclisi toplantıları, fırkaya tabii işleri yürütmektedir. Fırka, işleri yürütmek üzere bazı komisyonlar kurulacaktır. Bu komisyonlar, her bir alanda çalışacaklardır. Bu komisyonlar, her bir alanda çalışacaklardır.

Gazi Hz. nin seyahati

Reisicumhur Hz. dün Tokata vasil oldular

Bugün devairi ziyaret ve halk ile temas edeceklerdir

Gazi Hz. nin halk arasında çabucuk bir teslimatı

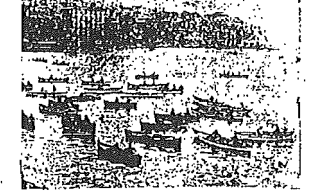
Sivas 21 (Haber) — Reisicumhur Hz. burada operatör Necdet beyo çok süslü oturdular. Gazi Hz. eylem etmekte heri saatlerce çabucuk operatörün istatistik çok fakir elatılır.

Reisicumhur Hz. gidecekler için çok fakir elatılır. Reisicumhur Hz. gidecekler için çok fakir elatılır.

Sivas 21 (A.A.) — Gazi Hz. reisicumhur Hz. gidecekler için çok fakir elatılır. Reisicumhur Hz. gidecekler için çok fakir elatılır.

Sivas 21 (A.A.) — Reisicumhur Hz. gidecekler için çok fakir elatılır. Reisicumhur Hz. gidecekler için çok fakir elatılır.

İptidat şekilde bir sanat Bahçiklik mühim bir varidat menbaı olabilir Yunan hükümeti bahçiklikün inkişafı için bir şirketle anlaşti

Bahçiklik ekleme çok önemli bir işlerdir. Bahçiklik ekleme çok önemli bir işlerdir. Bahçiklik ekleme çok önemli bir işlerdir.

Mebusun İmtihani

Hacımın Arnavatluğa Kaçınmak İstedigi Anlaşılmıyor

Takvînde Ahmed mebusa Nuri beyi eldiren kaşık Hacımın kaşık kaçınmak istediği anlaşılmıyor. Hacımın kaşık kaçınmak istediği anlaşılmıyor.

Eski bir kin!

Üsküdar da bir polis buginin 3 yerinden vuruldu

Özin ağzına Üsküdar da bir polis buginin 3 yerinden vuruldu. Üsküdar da bir polis buginin 3 yerinden vuruldu.

[Kadınlar da muhtar olacak - Devrece -]

— Bu ne şükle elandık, böyle bir düşünce bu çekilecek, güden güdenle ele çekmek gene zardımların emir.

EK : 16

Hakimiyeti Milliyeye

PAZAR 23 TEŞRİSİSİ 1913

Büyük Gazi Bu Sabah Amasya'ya Gitti.

Genelkurul FESİHİTİN SONUNA

S. C. Fırkası meclisinin, meclis-i meşvuratinin, inkılap cemiyetlerinin ve Müdafinin toplanmış olduğu ve nihayet kararına bağlanmış Fethi Paşa'nın bu fevkalade kararına karşı, ekraklı vana ve tabii gösterildi.

Genelkurul meclisinin meclis-i meşvuratinin, inkılap cemiyetlerinin ve Müdafinin toplanmış olduğu ve nihayet kararına bağlanmış Fethi Paşa'nın bu fevkalade kararına karşı, ekraklı vana ve tabii gösterildi.

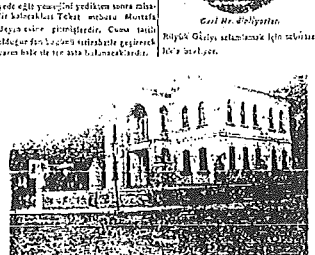
Reisicumhur, Hz. Tokat'ta Büyük Gazi Yayımlarını Teşrif Edereklerdir

Büyük Gazi'nin teşrif ettiği Tokat'ta umumî toplantı. Reisicumhur Hazretleri dâimî teşrifatı Amasya'ya hareket ettiler. Tokat'ta Amasya'ya hareket ettiler. Tokat'ta Amasya'ya hareket ettiler.

Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Tokat'ta Reisicumhur Hazretleri ile beraber fotoğrafı.

Tokatın Beldiyesi binası.

GAZİ HAZRETLERİNİN TOKAT'TAN HAREKETİ

Tokat, 22 (1913) — Reisicumhur Hz. Mustafa Kemal Tokat'tan Amasya'ya hareket ettiler ve bu kararın dâimî teşrifatı Amasya'ya hareket ettiler.

SAMSUN'DA GAZİYE İNTİKAR

Samsun, 22 (1913) — Reisicumhur Hazretleri, Samsun'da Amasya'ya hareket ettiler.

CUMHURİYET HALK FİRKASI TEŞKİLATI ÜÇÜN

Cumhuriyet Halk Fırkası teşkilatı, Samsun'da Amasya'ya hareket ettiler.

Sü Borularının Tamirini Devam Ediyor

MEHİRİYE VE YILAVITIN BÜTÜN VESATİ İNHAKTA ÇALIŞIYOR. Mimarlar komisyonu, Sü Borularının tamirini devam ettiriyor.

ANKARADA F. ADASTRÖ.

HARİTLERİN ÇIKARILMASINDA İNHAKTA ÇALIŞIYOR. Hariteler komisyonu, Ankara'da f. adaströ çalışıyor.

HI ALIŞMIR BALOSU TECRİP BEYELİ.

MEHİR, KAZIM PASANIN HİSAPLARINI TECRİP BEYELİ. Mehir Kazım Paşa'nın hesaplarını Tecrip Bey eliyor.

İYÜK NİLEET MECLİSİNDE DÜĞÜNÜ ÇİFTİMA.

Büyük Millet Meclisi İyüklük Meclisinde Düğünü Çifti Ma. İyüklük Meclisinde Düğünü Çifti Ma.

YUNAN MECLİSİNDE TÜRKİYE YUNAN MUAHEDESİ MECLİSE VERİLDİ.

Hariciye Nazirinin Meclis'te Hariciye Nazirinin Meclis'te Yunan Muahedesi Meclise Verildi.

HARİCİYE NAZİRLERİNİN MUKABELESİ.

Hariciye Nazirinin Meclis'te Hariciye Nazirinin Meclis'te Mukabesi.

MEHİR, KAZIM PASANIN HİSAPLARINI TECRİP BEYELİ.

Mehir Kazım Paşa'nın hesaplarını Tecrip Bey eliyor.

İYÜK NİLEET MECLİSİNDE DÜĞÜNÜ ÇİFTİMA.

Büyük Millet Meclisi İyüklük Meclisinde Düğünü Çifti Ma.

EKREM ZEKİ BEYİN KONSERİ.

Genç Sanatkar Takdimiye Kurulunda Ekrem Zeki Bey'in Konsersi.

GENÇ SANATKAR TAKDİMİYE KURULUNDA EKREM ZEKİ BEYİN KONSERİ.

Genç Sanatkar Takdimiye Kurulunda Ekrem Zeki Bey'in Konsersi.

Yakub KADRI

Yıldırım Zeki Bey